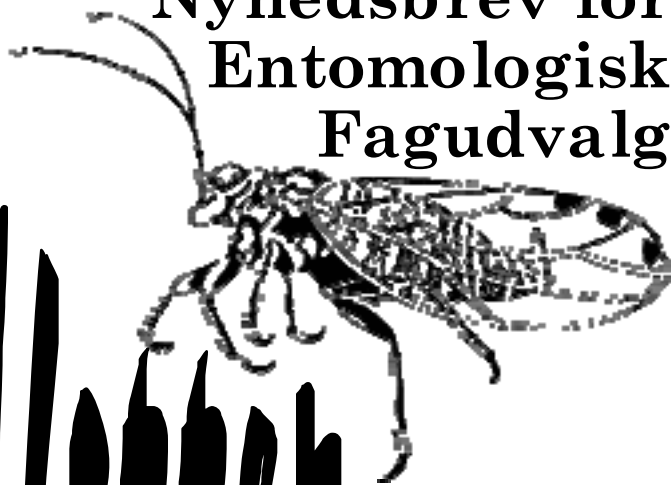

Nyhedsbrev for
Entomologisk
Fagudvalg

Bladluppen

Nr. 23
Oktober 2004

Bladloppen

Nr. 23 - Oktoberer 2004

Bladloppen er et uformelt debat- og meddelelsesblad, der udgives af **Entomologisk Fagudvalg**.

EFU's adresse:
c/o Zoologisk Museum
Universitetsparken 15
2100 København Ø

EFU er et udvalg under følgende danske entomologiske foreninger:

Entomologisk Forening
Lepidopterologisk Forening
Nordjysk Lepidopterologklub
Aarhus Entomologklub,
Entomologisk Selskab for Fyn
Fynske Entomologer

EFU har til formål at virke for og koordinere arbejdet med beskyttelse af danske insekter og deres levesteder.

Redaktion:

Jan Boe Runge
Sneglehatten 90,
5220 Odense SØ
Tlf. 66 15 50 41
E-mail:
runge.sneglehatten@tele2adsl.dk

ISSN 0904-1389

Indhold:

Formanden har ordet: Andejagt og insekter på kollisionskurs Thomas J. Simonsen	3
National-parker, Ja! Hans Peter Ravn	5
Dværgvandnymfen i fare i Fandens Hul, Teglstrup Hegn Mogens Holmen	7
Sammenfatning af Status 2003 for sommerfugle omfattet af de frivillige indsamlingsstop og den officielle fredning Per Stadel Nielsen	11
<i>Insekter og pleje af egekrat i Løvbakker og Kollemorten Krat</i> Palle Jørum og Preben Nielsen	17
EFU – hvad skal vi med det? Palle Jørum	25
Kastanie-minérmøl – et nyt, iøjnefaldende skadedyr Hans Peter Ravn mv	31
EFU's Plenarmøde maj 2004 Redaktionen	35
Svanninge Bakker - Kommentar EFU's forretningsudvalg	39
Vejledning for bidrag til Bladloppen	43
Entomologisk Fagudvalgs forretningsudvalg	43
Medlemmer af Entomologisk Fagudvalg	43

Forsidemotiv: **Stor kærguldsmed** (*Leucorrhinia pectoralis*), en af vore sjældneste gudsmede er blandt de mange arter der ikke kan lever i overfodede 'ande-huller' (Foto: T.J. Simonsen)

Kommentaren

Formanden har ordet: Andejagt og insekter på kollisionskurs

Af **Thomas J. Simonsen**

Tæt ved vejen ligger et vandhul. Jeg stopper bilen og stiger ud. Det ligger godt, lysåbent, men alligevel lunt for vinden. Her burde være spændende guldsmede og andre vandinsekter. Da jeg nærmer mig, bliver jeg skuffet. For en flok gråænder letter og jeg får øje på to blå plastiktønder på den anden side af vandhullet. Et par minutter senere står jeg ved bredden og min værste frygt bliver bekræftet: Bredderne er slidt ned af talrige andefødder, ligesom de fleste planter langs kanten er trådt ned eller ædt. Og hvad der måtte have været af insekter i vandhullet er i hvert fald

væk nu. Foder og ekskrementer har forvandlet vandet til en ildelugtende, grønsort suppe af bakterier og blågrønalger.

Historien er opdigtet, men kunne være rigtig. Den bygger nemlig på mange ret ens oplevelser fra virkelighedens verden.

Jagtudbyttet af gråænder i Danmark er fordoblet inden for de seneste 25-30 år. Mindst halvdelen af denne stigning skyldes udsætninger med jagt for øje. der er i princippet intet galt i, at en del af de 150 000 danske jægere udsætter vildt for at for gode oplevelser – selvom jeg som jæger har svært ved at se det sjove i de 'skydeteltagtige' scener godsjagter, der har været vist på TV. Nej det der er galt er, hvis udsætningerne skader naturen og andre 'naturbrugerers' oplevelser. Når der udsættes og fodres ænder i en sø eller vandhul, vil der med foderet tilføres næringsstoffer som fosfor og kvælstof. Bliver tilførselen for stor, vokser planktonalger kraftigt, så vandet bliver uklart. Så

Idyllisk ser det ud på afstand, men fødertønden afslører at vandhullet er truet af andeopdræt (Foto: M.Nedergaard)

forsvinder bundplanterne og med dem mange smådyr, som er afhængige af planterne. Øges tilførslen yderligere, opstår der i perioder iltsvind, fx når vandoverfladen dækkes af et lag andemad. Så er situationen før alvor gal. For stor tilførsel af næringsstoffer, der også skyldes dårligt rensede spildevand og afløb fra dyrkede marker, er den vigtigste forureningstrusler – og trussel i det hele taget - mod søer og vandhuller. Og næringsstofftilførslen er en alvorlig trussel mod mange vandinsekter som guldsmede, døgnfluer, biller og vårfluer, hvoraf mange arter allerede er hårdt trængte.

Men kan man bare sætte gråænder ud? Er der da ingen lovgivning på området? Både ja og nej. Det er forbudt at lægge foder i vandet eller så tæt ved, at der er risiko for at det skylles ud i vandet. Det står i Miljøbeskyttelsesloven (§ 27). Det er også ulovligt at udsætte ænder i en sø, hvis det ændrer søens tilstand (Naturbeskyttelseslovens § 3). Men hvordan påviser myndighederne, at søen har ændret tilstand? Der er jo meget sjældent lavet grundige (og de

Når der fødes ænder på denne måde, bliver søen både forurennet af foderkornet og når ænderne skider i søen (Foto: M. Nedergaard)

skal være grundige) undersøgelser, før ænderne blev sat ud. Mere håndfast er Bekendtgørelsen om jagtmåder og jagtredskaber. Ifølge dens § 12 må der højst udsættes 1 ælling pr. 50 m² eller 1 voksen and pr. 300 m² ubevokset søflade.

Desværre er den 'jagtetiske' grænseværdi ca. 10 gange for høj til at sikre søer og vandhuller mod ødelæggende forurening. Det viser både aktuelle målinger og teoretiske beregninger (se Vand & Jord 3/2000, s. 90-94). Der bruges i disse år mange penge på at forbedre vores vandmiljø. Det koster let en familie på landet omkring 40.000-50.000 kr. at rense deres spildevand bedre, så det ikke forurener den nærliggende sø. Og efter en sådan investering er det mere end ærgerligt, hvis den jagtglade nabo udsætter og fordrer 120 ænder i søen. Det forurener nemlig ligeså meget, som familien gjorde før den investerede. Men er jægerne overhovedet bevidst om, hvilke skader de påfører natur og miljø? Og hvis de ved det, er de så inden for pædagogisk rækkevidde? Jeg mener, at danske jægere er nødt til at erkende, at deres udsættninger af ænder er 'and- og andemadpleje' og ikke naturpleje. Og de er nødt til at sætte ambitionerne om et stort vildtudbytte ned. Den danske vandnatur kan ikke leve med forholdene, som de er nu. Men hvad kan der gøres? Jeg mener, at der både må oplysnings og en strammere, mere effektiv lovgivning til. Det sidste vil være helt i tråd med EU's Vandrammedirektiv, som skal sikre mindst 'god økologisk tilstand' i alle vandområder. Men det haster – rigtig meget endda.

Nationalparker, Ja!

... men også som refugier for organismer, der har særlige behov for uforstyrret sikkerhed i Danmark

Af Hans Peter Ravn

Syv naturområder i Danmark er udpeget som pilotprojekter for nationalparker. Det drejer sig om Læsø, Vadehavet, 'Kongernes Nordsjælland', Thy, Lille Vildmose, Mols Bjerge og Møn.

Frem til 1. juli 2005 vil styregrupper og arbejdsgrupper i de syv områder se på fordele og ulemper, muligheder og begrænsninger i forbindelse med eventuelle nationalparker i Danmark.

Pilotprojekterne gennemføres i brede samarbejder mellem myndigheder, interesseorganisationer og private lokalt i områderne.

Hvor mange steder er der mon entomologer med?

Efter den indledende fase vil en national følgegruppe komme med en endelig anbefaling til udpegning og etablering af nationalparkerne. Læs mere på www.skogognatur.dk/

nationalparker. Jeg vil gerne opfordre til, at entomologer lokalt søger at få indflydelse i de pilotprojekter, der er sat i gang – kontakt evt. DN's lokalafd. eller Skov- og Naturstyrelsen.

Før man giver sig ud i en diskussion med de mange involverede interesser om detaljerne, bør man imidlertid sikre sig, at man er enige om nogle overordnede retningslinier med udgangspunkt i Wilhjelm-udvalgets anbefalinger. Jeg mener, at hvis man kan blive enige om nedenstående vil der være etableret et godt grundlag.

Indenfor nationalparkerne kunne gælde følgende:

- At ingen naturligt forekommende organismer må få forringet eller formindsket udbuddet af levesteder.
- At der i alle nationalparker udpeges særlige reservater hvor adgangen begrænses (f.eks. kun i følge med guide eller med henblik på indsamling og registrering af f.eks. insekter) og hvor områdets dyre- og planteliv følger en naturlig succession eller en særlig forvaltningsplan. Disse områder vil kunne tjene som referenceområder for den øvrige del af nationalparken og som refugier for de organismer, der har særlige behov for uforstyrretthed.
- At naturværdierne i nationalparkerne indledningsvis kortlægges, og at det overvåges, at ovenstående målsætning overholdes. ■

Red: Hans Peter Ravn er repræsentant i Det grønne Kontaktudvalg for de entomologiske foreninger.

Fændens Hul i statsskoven Teglstrup Hegn på Nordsjælland, er et naturligt næringsfattigt vandhul med åbent brunt vand omgivet af en veludviklet hængesæk, med den eneste kendte danske bestand af dværgvandnymfen (*Nehalennia speciosa*).
(Foto: M. Holmen)

Dværgvandnymfen i fare

Bestanden i Fandens Hul er den eneste, der kendes med sikkerhed i Danmark

Af Mogens Holmen

Den danske bestand af dværgvandnymfen (*Nehalennia speciosa*) blev i 1990 opdaget i Fandens Hul (i statsskoven Teglstруп Hegn). Arten, som er sjælden og i tilbagegang i Europa, findes der stadig. Men uden indgreb i den udvikling, der er i gang på lokaliteten, er det ikke sandsynligt, at den vil overleve det næste årti.

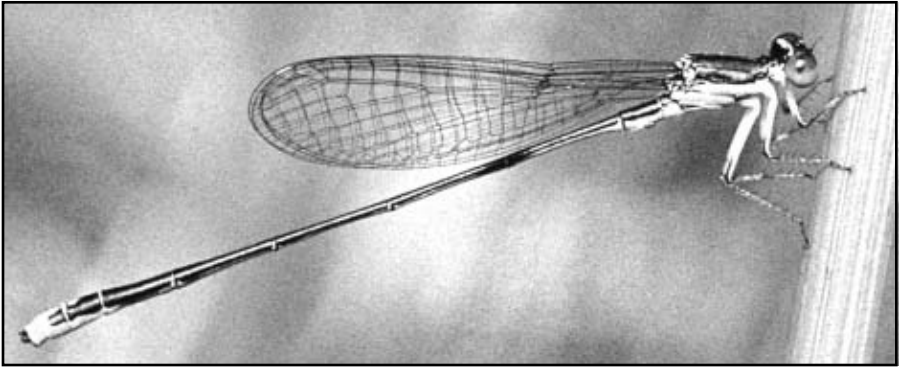
Bestanden er sikkert den af vore forekomster af guldsmede og vandnymfer, som er vigtigst i forhold til bevarelse af den europæiske fauna. Nogle andre, større guldsmedearter er godt nok blevet konkret udpeget til særlig international beskyttelse, men synes i virkeligheden at være mindre hårdt trængt i EU-området. I en rapport udgivet af Europarådet i 1988 anbefaledes det faktisk stærkt, at der skete en fuld beskyttelse af alle dværgvandnymfens kendte levesteder i Europa.

I Norden har dværgvandnymfen desuden været fundet nogle steder i Sverige (men ingen nyere fund) og i Finland (for nyligt genfundet fåtaligt). Der kendes spredte, gamle fund

af dværgvandnymfen fra betydelige dele af Europa, men den er siden forsvundet mange steder. I Vesteuropa kendes der de senere år kun fund fra ret få, mindre områder, men måske er situationen bedre længere mod øst. I alle tilfælde er Fandens Hul ved at være et kendt stednavn blandt de, der interesserer sig for den nordeuropæiske fauna af guldsmede og vandnymfer.

Dværgvandnymfens situation hænger sandsynligvis sammen med, at de voksne dværgvandnymfer - og formodentlig også deres larver - er meget specialiserede til bestemte levestedsforhold. Desuden har arten ifølge udenlandske undersøgelser en meget ringe spredningsevne. Den har i øvrigt 1-årig livscyklus med overvintrende larver, og undersøgelser netop i Fandens Hul har bidraget med viden om dens livscyklus og kendetegn for de mindre larvestadier (bl.a. i 'Aquatic Insects of North Europe').

Fandens Hul ligner efter sigende meget andre steder, hvor arten har været fundet i Nordeuropa (Bernard, pers. medd.). Vegetationsstrukturen omkring ynglestederne, der ofte består af små brunvandede søer, er meget afgørende for arten. I Fandens hul er hængesækkens bevoksninger af dyndstar (som siges at være artens klare favoritplante), hundehvene og næbstar de vigtigste opholdssteder for vandnymferne. Der vides ikke så meget om larvernes præcise krav, men i Fandens Hul opholder de sig i søkanten mellem tørvemøsser og stængler af f.eks. hundehvene. I modsætning til flere lidt lignende lokaliteter i Nordøstsjælland findes der ikke fisk i Fandens Hul, og vandet her er rela-

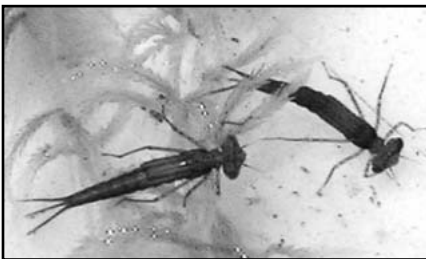

Imago af en dværgvandnymfe han (*Nehalennia speciosa*)
(Foto: O. Fogh Nielsen)

tivt næringsfattigt med betydelige bestande af små krebsdyr (fødeemne?).

Bestandens situation

Bestanden i Fandens Hul er den eneste, der kendes med sikkerhed i Danmark. Desuden var den gennem 1990'erne usædvanligt individrig – sikkert på flere tusinde hver sommer trods lokalitetens beskedne areal. Nogle år har der været foretaget transektoptællinger af vandnymferne.

Larver af dværgvandnymfen (*Nehalennia speciosa*).
(Foto: M. Holmen)

Selv om bestanden frem til 2002 virkede meget stor, så tydede tællingerne dog på en vis jævn tilbagegang. Efter 2001 har bestanden været åbenlyst mindre end i 1990'erne. I 2004 blev den anslået til nogle hundrede vandnymfer.

Et tydeligt problem for bestanden i Fandens Hul er, at den lille, brunvandede sø, som arten yngler i, er hurtigt på vej til at blive fuldstændigt tilvokset af den omgivende hængesæk. Denne udvikling ser ud til at være accelereret de senere år, hvor søens areal er reduceret fra ca. 1000 kvm til ca. 500. Samtidigt er der især i de seneste år sket andre ændringer. Dels ændringer af hængesækkens artssamfund, hvor mere almindelige, kraftige tørvemosarter er blevet mere dominerende, og hvor sjældne insekter som f.eks. vandkalven *Bidessus grossepunctatus* og sommerfuglen *Vacciniina optilete* vist ikke har kunnet findes. Dels overvokses søkanten og dens vegetation af tørvemosser mv. nu af tæpper af trådalger i sommerhalv-

året. I foråret før dette fænomen første gang optrådte (2002), var der som sædvanligt mængder af mellemstore dværgvandnymfelarver mellem søkantens tørvemosser. Men i flyvetiden sås der langt færre voksne individer. Også den øvrige, tidligere særdeles arts- og individrige fauna af guldsmede og vandnymfer synes at gå tilbage. I alt 26 arter – ca. halvdelen af de danske arter! – har været set i området siden 1990, dog ikke alle som ynglende.

I dag vil dværgvandnymfen med stor sandsynlighed skulle placeres i rødlistekategorien 'kritisk truet' i Danmark. I rødlisten fra 1997 blev den placeret i kategorien 'sjælden', idet der ikke kendes danske fund fra før 1990 og fordi der dengang ikke umiddelbart sås trusler mod bestanden.

Bevaringsmuligheder

Teknisk kan det sikkert med nogen besværlighed lade sig gøre at opretholde søen ved løbende at fjerne dele af hængesækken. Dog skal man fra et dværgvandnymfesynspunkt være omhyggelig med ikke at fjerne for mange væsentlige levesteder og forekomster af larver og æg i søkanten. Andre biologiske interesser spiller dog også ind – ikke mindst de botaniske og øvrige entomologiske værdier, der til dels stadig findes i hængesækken.

En anden mulighed kunne være hurtigt at grave en supplerende ynglesø – med potentiale for udvikling af en relevant hængesækvegetation i kanten. I kanten af moseområdet findes f.eks. tilgroede arealer af små tørvegrave, hvor de biologiske værdier næppe er så betydelige i dag.

Hvis de seneste års ændringer af området hænger væsentligt sammen med udefra kommende påvirkninger – hvilket bør undersøges – kan andre tiltag også vise sig nødvendige. For eksempel hvis ændringerne sker som følge af øget næringsstoftilførsel fra omgivelserne eller fra luften.

I alle tilfælde er området omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Det ligger ydermere i EF-habitatområdet Teglstrup Hegn mv., hvor både hængesæk og brunvandede søer er en del af udpegningsgrundlaget. I forhold til direktivets formål og bestemmelser om at opretholde gunstig bevaringsstatus kan det altså blive nødvendigt at prioritere mellem de to naturtyper. Herunder i de kommende Natura 2000-planer (jf. miljømålsloven), der fra 2009 fastlægger den konkrete indsats (inkl. aktiv indsats), der er nødvendig for at sikre opfyldelse af målsætningen om gunstig bevaringsstatus for udpegningsgrundlagsnatur i habitat- og fuglebeskyttelsesområderne (og videre på nationalt / biogeografisk zone-niveau). Allerede siden 1998 har den passive beskyttelse (myndighedstilladelser mv.) skullet opfylde en målsætning for gunstig bevaringsstatus i Teglstrup Hegn.

I den forbindelse er det værd at bemærke, at EU har fastsat arter af guldsmede og vandnymfer blandt de "karakteristiske arter" for habitatdirektivets brunvandede søtype. Et delelement af gunstig bevaringsstatus for en naturtype er nemlig, at også dens indhold af de karakteristiske arter skal have gunstig bevaringsstatus (defineret i habitatdirektivets artikel 1). Også i dette internationale perspektiv bør en bevaring af dværgvandymferne i Danmark prioriteres

Violet perlemorsommerfugl (*Boloria dia*) blev for første gang konstateret i Danmark sidst i juni 2003, hvor der blev set mange individer på Falsters dige ved Marielyst. Diget er langt fra egnet som habitat over det hele, idet store områder er bevokset med græs, sandstar eller lignende. Motiv fra diget, fra havsiden og ind mod land (Foto: J.Boe Runge)

Status 2003

Sammenfatning af status 2003 for sommerfugle omfattet af de frivillige indsamlingsstop og den officielle fredning

Af Per Stadel Nielsen

I det følgende opsummeres oplysningerne om de sommerfuglearter der er omfattet af såvel de frivillige indsamlingsstop som den officielle fredning, indberettet til Per Stadel Nielsen i december 2003 som ansvarlig for udarbejdelsen af denne rapport.

Anbefalingerne vedr. de enkelte arter er i hovedsagen indberetternes egne.

Ansvarspersonerne er: P. Stadel Nielsen (mnemosyne, *P. mnemosyne*, herorandøje, *C. hero*, stor ildfugl, *L. dispar*, sortpletet blåfugl, *M. arion*), Preben Nielsen (hedepletvinge, *E. aurinia*), Uffe Terndrup (svalehale, *P. machaon*, perlemorrandøje, *C. arcania*), Tom Nygaard Kristensen (sort ildfugl, *L. tityrus*), Knud Bech & Klaus Hermansen (grå perikonugle, *C. hyperici*), Jens Meulengracht-Madsen (enghvidvinge, *L. reali*).

De pågældende blev bedt om som minimum at besvare følgende spørgsmål:

1. Hvor mange individer er der an-

slået set af arten, angiv (u) sikkerheden i vurderingen.

2. Hvor meget er der set efter arten? Gælder også uddøde arter!
3. Er der sket væsentlige ændringer på artens lokalitet(er), positive som negative.
4. Er der forekommet overtrædelse af indsamlingsstop/fredning?
5. Hvor mange bestræbelser, hvis nogen, er der fra entomologers side gjort for at gøre lodsejere opmærksom på artens tilstedeværelse og livskrav.
6. Hvorledes vil du vurdere artens nuværende status? Frem- eller tilbagegang eller stabil.

EFU's sammenfattende Konklusion

Enghvidvinge (*L. reali*) er i overhængende fare for at uddø og bør derfor omfattes af et flerårigt totalt indsamlingsstop. Sort ildfugl (*L. tityrus*) har i 2003 haft et godt år, sandsynligvis på grund af vejret, og der er håb om, at arten dermed får en vedvarende fremgang, således at en begrænset indsamlingsstop igen er forsvarlig. Det skønnes dog nødvendigt først at vurdere artens status i 2004. For grå perikonugle (*C. hyperici*) arbejdes der på at få bevaret lokaliteten og derfor bør den eksisterende indsamlingsbegrænsning på forstadier og værtsplanten indtil videre opretholdes. Violet perlemorsommerfugl (*B. dia*) har etableret en mindre population som har være at udsat for en kraftig indsamling i 2003. Der er derfor indtil videre behov for en begrænsning i indsamlingen af arten, således at den får mulighed for yderligere at etablere

og brede sig.

For sort ildfugl og violet perlemor-sommerfugl er der desuden behov for en nærmere vurdering af mulighederne for at involvere og rådgive myndigheder og lodsejere i at bevare lokaliteterne til fordel for arterne. For eng-hvidvinge og perikonugle er relevante myndigheder og ejere informeret, og der sker for førstnævnte arts vedkommende tilfredsstillende tiltag til bevarelse af arternes levesteder.

Der er i sommeren 2003 af en enkelt person angiveligt indsamlet et antal eksemplarer af sort ildfugl uden dispensation fra aftalerne om indsamlingsstop. Efterfølgende er pågældende person blevet ekskluderet af den forening han var medlem af. Der har altså været vilje blandt foreningerne til at bakke op om linien og hensigterne bag indsamlingsstoppene.

Det skal endvidere bemærkes, at aftalerne om indsamlingsbegrænsninger kun havde gyldighed for 2003, men at indsamlingsbegrænsninger for 2004 er underskrevet af formændene for foreningerne og befinder sig i EFUs varetægt.

Officielt fredede arter

Mnemosyne (*P. mnemosyne*)

Ingen observationer, sidst set i Danmark 1961

Herorandøje (*C. hero*)

Ingen observationer, der er næppe heller ledt efter arten. Sidst set i Danmark 1981

Stor Ildfugl (*L. dispar*)

Ingen observationer, kun fundet i Danmark i perioden 1934-1955

Sortpletlet blåfugl (*M. arion*)

Arion havde i 2003 igen et godt år. Den var tidligt fremme fra ca. 18/6 frem til ca. 20/7.

På de bedste dage først i juli observeredes skønnet 70-90 forskellige individer pr. dag i Høvblegeområdet. Der sås mange æglæggende hunner og æg i værtsplanterne. Mest positivt var, at arten også blev set i helt nye områder, hvor den nu må anses for at have etableret sig. På Kongsbjergs sydside så vi to dage adskillige eksemplarer, den ene dag omkring 6 stk. På den pågældende skråning er både merian og værtsmyren ganske udbredt og tæt forekommende. En hun blev desuden set i Mandemarke Bakker. I det givne område forekommer både timian og værtsmyren i stor mængde. Dog vil en længerevarende tørkeperiode forhindre at timian kan blomstre og dermed kan blåfuglen let forsvinde igen på dette sted. Årsagen til etableringen i de nye områder er dels at hovedbestanden nu er talrig og dels at der er skabt spredningskorridorer ved rydning af træer. Arten må således endnu engang betegnes som i fremgang.

Skovdistriktet har et ønske om at forsøge at etablere arten på dens gamle lokaliteter i Jydelejet, men der er endnu en del ubesvarede spørgsmål, ikke mindst om midler til hegning og pleje, idet græsningstrykket skal reduceres væsentligt de pågældende steder. I øjeblikket er der i hvert fald to delområder, hvor blåfuglen burde kunne etableres.

Hedepletvinge, (*E. aurinia*)

er fortrinsvis eftersøgt og overvåget af Preben Nielsen selv, Nordjyllands Amt har ikke svaret detaljeret på,

hvor meget de har overvåget arten i 2003. 5 af i alt 9 lokaliteter er besøgt i 2003. Der foreligger pt. ikke meldinger fra andre sommerfugleinteresserede.

På 1 lokalitet er populationen i tilbagegang pga. tilgroning. 2 lokaliteter har hhv. en lille og en meget lille population, den ene er nyopdaget, ca. 500 m fra en eksisterende, kendt population, og yderligere 2 lokaliteter har hver en pæn og stabil population, på den ene plejes området ved slåning.

Artens status må derfor stadig betegnes som kritisk på flere lokaliteter og som helhed er den stærkt truet i Danmark. Nordjyllands amt har ikke hidtil systematisk overvåget arten, men amtet har lavet opsøgende arbejde på områder med hedepletvinde, og de vil fra næste år overvåge, dvs. årligt eftersøge og optælle arten som led i NOVANA.

Arter omfattet af frivillige indsamlingsstop

Svalehale (*P. machaon*)

Der foreligger pt. kun observationer af migrerende eksemplarer, 6 stk., fra Bornholm, Sjælland og Falster, heraf en hun som blev indfanget til æglægning. Der er desuden meget løse oplysninger på 3. hånd om, at arten skulle være observeret i Nordjylland flere år i træk.

Oplysningerne har dog så meget substans, at de bør undersøges, og relevante lokale entomologer vil efterprøve oplysningen. Eftersøgning af larver af arten i moser i Almindingen gav intet resultat. Svalehale har derfor ingen kendte populationer i Dan-

mark for tiden.

Perlemorrandøje (*C. arcania*)

Der foreligger ingen observationer, der er næppe heller ledt efter arten. Sidst set i Danmark 1995.

Sort ildfugl (*L. tityrus*)

har haft et godt år. Den lokalt boende ornitolog Jørgen Bruun har observeret ca. 25 stk. i første og ca. 75 stk. i anden generation, flest på en enkelt brakmark på den sydligste del af Bøto Nor, hvor der skønnes set mere end 50 individer.

Formentlig samme sted har flere samlere set den i antal.

Arten har udvidet sit område med flere små lokaliteter, nu også nær landevejen til Gedser og ved Golfbanen mod Nord. Den er set enkeltvis og spredt på diget og endelig er et eksemplar set ved Guldborgsund.

Der er tilsyneladende ikke sket væsentlig ændringer på lokaliteterne, men vejret har været godt. Der er indsamlet et enkelt individ på diget og angiveligt 20 eksemplarer på noret af en anden samler.

Samlet set fremgang for arten, formentlig kun midlertidigt pga. ekstremt godt vejr. Samlet anslået indvidtal på 2-300 stk.

Indsamlingsstoppet opretholdes også i 2004, idet et enkelt års relative hyppighed ikke nødvendigvis er udtryk for en vedvarende stor og stabil population.

Året 2003 var usædvanligt med mange solskinstimer og varmt vejr, specielt gunstigt for sort ildfugl. Hvis arten igen i 2004 flyver i et antal som i 2003, er det sandsynligt, at arten har etableret tilstrækkelige populationer, til at den kan tåle en begrænset

indsamling.

Enghvidvinge (*L. reali*)

Selvom bestanden af *reali* i 2002 var foruroligende lille, mange forventede slet ikke at se arten igen i 2003, så blev der alligevel observeret nogle få eksemplarer i perioden fra d. 25/5 til d. 17/6. Der blev ikke observeret 2. generationsdyr.

Jens Meulengracht har gennem maj og juni 2003 undersøgt lokaliteterne utallige gange, og har flg. observationer: d. 31/5 (1 han), 1/6 (1 han), 15/6 (1 hun) og 17/6 (1 han).

Desuden er arten set d. 25/5 (1 han og 1 hun) og d. 26/5 (1 han) af Peter Rostgaard og d. 4/6 blev der angiveligt observeret 3 hanner og en æglæggende hun og d. 7/6 1 han og 1 hun. Endelig er 1 stk. af et ikke-medlem indsamlet i Ølene d. 11/5, men om der er tale om *reali* eller *sinapis* er uvist.

Det er stadig de samme habitatforhold, der råder med meget yppig græsopvækst langs skovveje og på lysninger. Skovvæsnet har i efteråret 2003 afdrevet et par granbevoksninger, dette når nok næppe at få større indflydelse i 2004, men man ved selvfølgelig aldrig. Med de tidligere og de nuværende rydninger, er det svært at anviser yderligere tiltag til gavn for arten.

Konklusionen for *realis* status må være, at den stadig er yderst kritisk og at det totale indsamlingsstop absolut bør fortsætte.

Grå perikonugle (*C. hyperici*)

er observeret i perioden fra d. 8/5 til ca. 18/9 og lokaliteten har været besøgt mange gange gennem hele sæsonen af forskellige entomologer, så observationsgrundlaget må betegnes

som særdeles godt. Arten har antagelig fløjet i 3 generationer på grund af den varme sommer. Den var relativt fåtallig i 1. generation med 4 eksemplarer som det største antal. 2. generation sås i sidste halvdel af juli og første halvdel af august, hvor der blev set op til 8 stk. på en aften. Et formodet 3. kuld fandtes i slutningen af august og over midten af september, hvor arten enkelte aftener optrådte i antal fx d. 6/7 med 40 stk. Det skønnes at artens population ikke helt har været helt så stor som sidste år.

Larvens værtsplante (perikum) har også i år været talrig på lokaliteten, men der er ikke set så mange blomstrende planter som de foregående år, vel nok på grund af det tørre vejr.

Der er også forlydender om, at der i Gedser-området skulle være fundet enkelte eksemplarer af *hyperici*, hvilket kun er glædeligt, da arten så måske har 2 ynglelokaliteter i Danmark.

Der er sket en del radikale ændringer på lokaliteten, idet jernbaneskinne og underliggende skærver langs den asfalterede vej er fjernet og med dem mange af de egnede værtsplanter, og der er sidst på året jævnet grusbunker og fjernet birketræer på dele af området. Disse aktiviteter har selvfølgelig skadet vegetationen de pågældende steder, men det skønnes, at planterne hurtigt vil genindvandre og måske endda brede sig på de nye arealer med nøgent grus.

Områdets fremtid er yderst uvis, men der arbejdes på, at Aage V. Jensen Fonde overtager området. Desuden har Rødby kommune i december udsendt en plan over ønsker om udvikling af Rødbyhavn i forbindelse med en Femern-forbindelse. Der er dog ikke i

planen angivet nogen egentlig anvendelse af banearalerne, bortset fra en foreslået vej tværs gennem arealet.

Det er uklart, hvor megen betydning det frivillige indsamlingsstop af de præimaginale stadier og værtsplanten har for bestræbelserne på at bevare området, men indsamlingsbegrænsningen opretholdes indtil videre.

Nedenstående er fra og med 2004 omfattet af aftalerne om indsamlingsbegrænsninger, følgende statusredegørelse bygger på en multilateral vurdering af arten i 2003.

Violet perlemorssommerfugl (*Boloria dia*)

blev for første gang konstateret i Danmark sidst i juni 2003, hvor der blev set mange individer på Falsters dige ved Marielyst. Den fløj i to generationer, dels sidst i juni og først i juli og igen i 1. halvdel af august. Den forekom over en godt 2 km lang strækning, men koncentreret i to bestande med en afstand af godt 1 km. Disse bestande var sammenfaldende med tilsvarende bestande af værtsplanten viol, som sandsynligvis er hundevioli. Der fandtes ikke andre viol- eller stedmoderarter. Diget er langt fra egnet som habitat over det hele, idet store områder er bevokset med græs, sandstar eller lignende.

Arten virkede meget standfast idet enkelte individer ofte kunne genkendes på forskellige tegninger på vingerne. Det er derfor sandsynligt, at bestandene var noget mindre end umiddelbart anslået af observatører, 25-35

individer i alt pr. dag i hovedflyvetiden er mest sandsynligt.

I betragtning af de relativt mange individer i både første og andet kuld, er det sandsynligt, at arten er indvandret i år 2002 og har etableret sig, men blev først opdaget i 2003.

Et groft skøn over artens samlede bestand i 2. generation, som blev set i perioden ca. 1/8 til ca. 17/8, må lyde på omkring 200 individer i betragtning af ca. 14 dages flyvetid, en levetid på ca. 5 døgn, og i alt 20-25 individer observeret de bedste dage. Bl.a. d. 8/8 iagttoges flere parringer og æglægninger.

Der er pt. ikke kontakt til relevante myndigheder vedr. artens nye forekomst i Danmark. Vegetationen på diget slås med maskine, men det bør opklares, i hvilket omfang og med hvilke maskiner slåningen sker. Umiddelbart ser det ud til, at slåningen sker ret skånsomt og næppe skader sommerfuglen, tværtimod bevirker slåningen at vegetationen holdes åben og i hvert fald at diget ikke gror til med træer og buske.

Desværre blev arten, efter at dens eksistens blev almindeligt kendt, udsat for en hårdhændet indsamling. Langt de fleste samlere har indsamlet ingen eller kun 1-2 eksemplarer, men nogle enkelte personer har hver fanget et større antal individer. En optælling viser, at der er indsamlet minimum 150 eksemplarer. Der er dog også udsat et mindre antal larver og imagines af materiale klækket af æg fra hunner.

Selvom det må forventes, at indsamlingstrykket ikke vil være nær så stort de kommende år, er arten omfattet af en indsamlingsbegrænsning, da der er god grund til at tro, at arten kan yngle vedvarende i Danmark.

Løvbakker: parti fra det gamle egekrat med krogede ege og bundvegetation domineret af blåbær. År 1999 (Foto: P. Jørum)

Insekter og pleje af Egekrat - et EntConsult projekt

Feltarbejdet har fundet sted i årene 1999-2002 i egekrattet Løvbakker nord for Herning samt i Kollemorten Krat, der ligger syd for Rørbæk Sø

Af **Palle Jørum** og **Preben Nielsen**

I samarbejde med Forskningscenter for Skov og Landskab har EntoConsult gennem en 4-årig undersøgelse sat fokus på hvad der sker med vegetation og insektliv i egekrat, når disse plejes ved græsning eller ved stævning. Feltarbejdet har fundet sted i årene 1999-2002 i egekrattet Løvbakker (eller Løvbjerg Plantage) nord for Herning samt i Kollemorten Krat, der ligger syd for Rørbæk Sø. Kollemorten Krat er en del af det store skovområde, der har Tinnet Krat som den vel mest kendte del, og er beliggende umiddelbart ved Gudenåens og Skjer-

nåens kilder. Insektundersøgelserne har været koncentreret om dagsommerfugle (Preben Nielsen) og biller (Palle Jørum).

I Kollemorten krattet var det først og fremmest virkningen af stævning, der blev studeret. Her har der igen en lang årrække været praktiseret stævningsdrift som et led i forsøg med egekratpleje. Resultatet er at der i området findes stævnede skovparceller af meget forskellig og kendt alder, hvilket gør krattet velegnet for studiet af succession i egekratstævninger. Samtidig var der også mulighed for at vurdere græsningens indflydelse, idet nogle stævningspartier tillige blev afgræsset af kreaturer. Som i Løvbakker var nogle af skovområderne friholdt for såvel stævning som græsning og fungerede dermed som referenceområder.

I Løvbakker var formålet med vores undersøgelser at vurdere græsningens indflydelse på insektfaunaen.

Løvbakker: tuer af rød skovmyre undersøger af Palle Jørum. Her lever larverne til kobberguldbasse og myrebladbille. År 1999 (Foto: M. Frøst Christensen)

Undersøgelserne er foregået i to partier i skoven, dels et gammelt krat, dels et ungt krat opstået ved tilgroning af et tidligere hedeområde. I hvert af de to områder blev ét areal friholdt for græsning og fungerede på den måde som referenceområde, mens et andet areal blev indhegnet og derpå afgræsset med kreaturer. I forbindelse med hegningen blev der dog også foretaget ret omfattende rydninger, herunder bortfjernelse af en del nåletræsbevoksning i det unge krat. Det blev derfor ikke den 'rene græsning', der kunne vurderes, men snarere effekten af det samlede plejeindgreb.

Sommerfugleundersøgelserne

Registreringen af dagsommerfugle og køllesværmer blev gennemført ved hjælp af linietakseringsmetoden. Desuden blev der benyttet en almindelig registrering af de arter, der forekom i de omkringliggende områder. Det gælder både for skov, overdrev, mose/eng og græsmarker.

Resultater for Kollemorten Krat

Samlet er der registreret 26 arter af dagsommerfugle og 1 art køllesværmer i Kollemorten Krat området. Det må betegnes som en relativt artsfattig lokalitet. Hovedparten af de registrerede dagsommerfugle påkalder sig ikke den helt store opmærksomhed. Det er almindelige danske arter, som er udbredt over det meste af Jylland (se side 24). Der er dog enkelte arter som brun pletvinge (*Mellicta athalia*), brunlig perlemorsommerfugl (*Clossiana selene*) og moseperlemors-

fugl (*Boloria aquilonaris*) der må betegnes som interessante.

Resultater for Løvbakker

Samlet er der registreret 21 dagsommerfuglearter og 2 arter af køllesværmer i Løvbakke-området (se side 24). Det må betegnes som en relativt artsfattig lokalitet, og ingen af de registrerede dagsommerfugle er voldsomt spændende. Det mest interessante var den meget store mængde af de to bredpander stregbredpande (*Thymelicus lineola*) og skråstregbredpande (*Thymelicus sylvestris*). Begge arter fløj i meget stort antal - særlig i 1999 - på et forholdsvis lille areal.

Kun grøn køllesværmer (*Adscita staites*) skiller sig ud som værende relativt sjælden. Den er opført på gullisten som opmærksomhedskræ-

Parti fra Kollemorten i det ugræssede stævningsområde. Kroget eg i den ældre del af egekrattet der ikke har været stævnet efter 2. Verdenskrig.

År 2000 (Foto: P. Jørum)

vende (X); de negative faktorer er opdyrkning, afvanding og ændret skovdrift.

Hvad viser dagsommerfugle-resultaterne?

Generelt viser resultaterne fra Kollemorten en tendens til, at artsdiversiteten reduceres i forhold til stævnningens alder. Det er ikke nogen overraskelse eftersom tilgroningen generelt er anerkendt som en trussel mod dagsommerfuglefaunaen i de lysåbne biotoper. En undersøgelse af Warren fra 1987 viste for brun pletvinge (*Mellicta athalia*), at den mest afgørende faktor for populationsstørrelsen syntes at være tiden siden lokaliteten blev stævnet eller ryddet mht. tilplantning. I alle habitatstyperne for brun pletvinge (*Mellicta athalia*) nåede populationerne deres maksimum efter 2 til 4 år efter stævningen, hvorefter antallet gik tilbage - afhængig af habitatens natur, dvs. tilgroningshastigheden. Ligeledes viser resultaterne fra Kollemorten generelt, at græsningen reducerer artsdiversiteten i forhold til ugræssede arealer af samme alder. Det er heller ikke overraskende eftersom græsningen påvirker vegetationen morfologisk, hvilket ændrer mikroklimaet. Samtidig betyder det at antallet af værtsplanter og nektarplanter reduceres.

Dog viser resultaterne at den relative artsdiversitet stiger i forhold til stævnningens alder og græsning. Det er dog kun et udtryk for at der forekommer en stigende monoton i artsdiversiteten, og at de arter, der kan forekomme på de ældre stævnede arealer og græssede arealer, allerede har indfundet sig tidligere.

Resultaterne fra stævningen i Løvbakker viser, at den vestlige parcel generelt er en bedre dagsommerfuglebiotop end den østlige. Den vestlige parcel blev stævnet i forhold til, hvad man formodede, at publikum ville acceptere mht. ændring i det generelle skovbillede. Det viste sig at det skovbillede, man nåede frem til, var ganske udmærket og gav en udmærket biotop for almindelige danske dagsommerfugle.

Billeundersøgelserne

Undersøgelserne af billefaunaen er foregået ved hjælp af faldfælder, hvorved faunaen på jordoverfladen registreres, samt ved ketsjning og bankning af urtevegetation, buske og træer. Desuden er der foretaget indsamlinger af rent kvalitativ art ved bl.a. sigtning, nedbankning af biller fra blomstrende træer og buske, undersøgelse af faunaen i dyregødning og ådsler m.v.

Nogle udvalgte resultater

Kollemorten Krat

I alt blev herfra registreret 253 arter af biller. Blandt de dominerende arter i skovbunden i referenceområderne var en række store og mellemstore løbebiller som kratløber (*Carabus nemoralis*), guldpлетløber (*C. hortensis*), jysk løber (*C. problematicus*), bronzejordløber (*Pterostichus oblongopunctatus*), bred muldløber (*Abax parallelepipedus*), markjordløber (*Pterostichus melanarius*) og skovjordløber (*Pt. niger*). Også den største danske løbebille, læderløber (*Carabus coriaceus*), og violetrandet løber (*C. violaceus*) var ret hyppige. I alt

blev ikke mindre end 7 af vore tilsammen 14 arter af pragtløbere (*Carabus*) fundet i Kollemorten Krat.

Blandt rovbillerne var *Philonthus decorus* altdominerende, mens torbisterne var talstærkt repræsenteret ved den velkendte skovskarnbasse (*Geotrupes stercorosus*).

I Kollemorten Krat blev stævningen gennemført således at stort set alt træ blev fjernet fra de nystævnede parceller, og kørslen med de tunge maskiner efterlod mange steder jorden helt blødt, med nøgne sandpartier eller med kun sparsomme rester af den oprindelige skovbundsvegetation.

På disse nystævnede parceller forsvandt de typiske skovbundsarter hurtigt – eller de gik i al fald stærkt tilbage i hyppighed. Tilbagegangen var markant for bl.a. flere af de store *Ca-*

rabus-arter, for *Pterostichus oblongopunctatus*, *Abax parallelepipedus* og for rovbillen *Philonthus decorus* (fig. 1, side 21).

Til gengæld indvandrede lys- og varmekrævende arter som fx grøn sandspringer, markglansløber (*Bembidion lampros*) og lille metaljordløber (*Pterostichus versicolor*).

I takt med at biotopen i de efterfølgende år gror til, først med græsser, senere med buske, skifter billefaunaen så igen karakter. I fasen med græsdominans er det især arter af slægten *Amara*, der er dominerende, sammen med *Pterostichus versicolor*; og siden kommer så skovarterne tilbage på fuld styrke.

Ved stævningen kommer der lys til skoven. Skovbryn lysstilles, og de fremvoksende egebuske står solåbent og varmt. Det giver basis for flere interessante billearter, således den smukke, røde egebladroller (*Attelabus nitens*), og dens lidt mindre slægtning *Pselaphorhynchites aeneovirens* samt firepletet ådselbille (*Dendroxena quadrimaculata*) og kaprifoliepragtbille (*Agrilus cyanescens*).

Faunaen tilknyttet dødt ved er fattig i Kollemorten Krat. Stævningsdriften, som i ældre tid har været praktiseret frem til omkring 2. Verdenskrig, har kun efterladt sparsomme mængder af ved i skovbunden, og gamle træer med udgåede gren- og stammedele, stammehulheder, større træsvampe etc. har været en mangelvare. Derfor findes slet ikke den rige 'dødt-veds-fauna', som fx kendes fra visse andre jyske egekrat med Hald Ege som det bedste eksempel. Alligevel førtjener enkelte arter at blive

Løvbakker: det gamle egekrat. Udgåede egegrene kan være voksested for træsvampe, hvoraf flere er vigtige billehabitater. År 1999 (Foto: P. Jørum)

nævnt: Den smukke rød skovsmælder (*Ampedus cinnabarinus*) er fundet i flere eksemplarer på en stabel egekævler. Arten lever som larve i trøsket ved og anses for en god indikator for gammel løvskov. Arten er medtaget på Rødliste 1997 som en sårbar art (V). Også nogle få arter af træbukke er fundet i krattet, således lille hvepsebuk (*Clytus arietis*) og hvidbåndet gråbuk (*Pogonocherus hispidulus*).

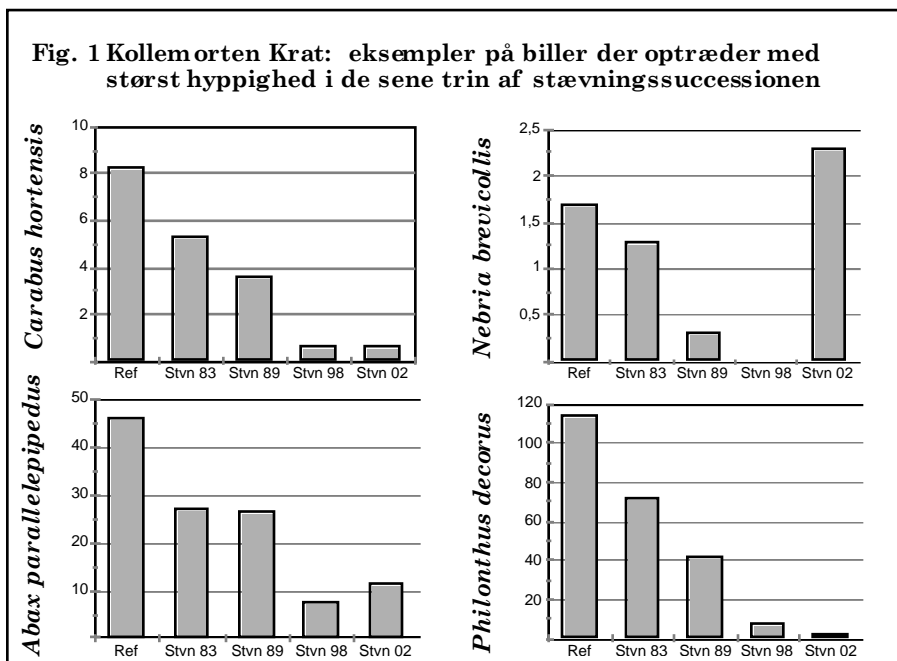
Løvbakker

Herfra er registreret 259 billearter. Skovbundsfaunaen minder en del om faunaen i Kollemorten Krat – men der viste sig også at være nogle overraskende forskelle. Især er det påfaldende at mange af de store løbebiller helt mangler i Løvbakker, således

læderløber (*Carabus coriaceus*), violetrandet løber (*C.violaceus*), guldspletløber (*C.hortensis*) og bred muldløber (*Abax parallelepipedus*).

Ved græsningsindgrebet i det gamle krat skete der ikke store ændringer i skovbundsfaunaens sammensætning, idet det oprindelige skovmiljø i høj grad er blevet fastholdt, samtidig med at græsningen og den gennemførte 'plukhugst' har øget lystilgangen betragteligt. Derimod har indgrebet skabt en frodig urtevegetation og en fremvækst af små egebuske fra stubbene af de fældede ege samt opvækst af bl.a. bævreasp. *Attelabus nitens* (egebladroller) har nærmest invaderet området – på 25 undersøgte egebuske fandtes de karakteristiske bladroller efter billen på 12 af buskene, og på en

Fig. 1 Kollemorten Krat: eksempler på biller der optræder med størst hyppighed i de sene trin af stævningsuccessionen

Kollemorten Krat: stævning gennemført ca. februar 2002. På den nøgne sandjord forekom i forsommeren samme år grøn sandspringer sammen med flere lys- og varmekrævende løbebiller (Foto: P. Jørum)

enkelt blev optalt ikke færre end 19 af de små ruller. Flere arter af bladbiller har fundet vej til området, således poppelbladbillen (*Chrysomela populi*) og to arter af slægten *Phratora* – alle knyttet til bævreasp; desuden tve-tandbladbillen (*Chrysolina fastuosa*) på hane-kro og gederamsbille (*Bromius obscurus*) på gederams. Træbukken, sortsømmet blomsterbuk (*Leptura melanura*) blev iagttaget på blomstrende høgeurt. Endelig har rød skovmyre etableret sig i græsningsområdet efter plejeindgrebet, og med den er fulgt guldbassen, kobberguldbasse (*Potosia cuprea*) og bladbillen, myrebladbillen (*Clytra quadripunctata*) – begge arter lever som larver i tuer af rød skovmyre.

I det unge krat, hvor plejeindgrebet som nævnt bl.a. resulterede i at en del nåletræ blev fjernet, er der opstået store lysninger med hedepræget vegetation. Her dominerer lille metaljordløber (*Pterostichus versicolor*), og indgrebet har ført til indvandring af grøn sandspringer og til en øjensynlig kraf-

tig tilvækst i bestande af den smukke lyngløber (*Carabus arvensis*) – begge arter er indvandret fra tilgrænsende hedepartier i krattet.

Som i Kollemorten Krat er også den del af billefaunaen, der er afhængig af dødt ved, temmelig fattig. Pragtbillen (*Agrilus angustulus*), tvefarvet skovsmælder (*Ampedus balteatus*), svampespringeren (*Orchesia undulata*) og mørkbåndet gråbuk (*Leiopus nebulosus*) er eksempler på biller fra denne biotoptype, og de er alle almindelige eller ret almindelige arter.

Et virkelig interessant fund fra Løvbakker er fundet af to eksemplarer af den ret store rovbillen (*Platydracus latebricola*). Arten er her i landet uhyre sjælden og oftest kun fundet enkeltvis.

Hvad kan vi anbefale?

Dagsommerfuglene:

Når man overvejer hvorvidt resultaterne kan overføres til andre lokalite-

ter, er det altafgørende, at man først ser på, hvad målsætningen for plejen er. Ingen af de dagsommerfugle, som er registreret på de stævnedede parceller, er på nogen måde hverken truede eller sjældne i Danmark. Det betyder, at resultaterne kun kan overføres til forbedring af almene dagsommerfugles levevilkår. Er der tale om første-hjælpspleje eller pleje for en specifik art, kan resultaterne kun delvis benyttes, da den konkrete arts biologi vil være den afgørende faktor for målsætningen for plejeindsatsen og plejemetoden.

Samlet betyder det, at hvis målsætningen alene er at forbedre og vedligeholde parcellerne for almindelige 'lysåbenbiotops'-dagsommerfugle, skal parcellerne holdes lysåbne. Det vil betyde en stævning ca. hvert 6. til 8. år. Denne 'anbefaling' skal dog tages med et vist forbehold, da der ikke er registreret nogen af de arter, der forekommer i ældre skov. Det betyder, at man skal undersøge, om der forekommer 'skovbiotops'-dagsommerfugle, som er interessante at bevare, inden man stævner arealet.

I Kollemorten må målsætningen betegnes som værende af kulturhistorisk art - og ikke specielt rettet mod en naturforbedring. Men plejen har som sidegevinst givet en forbedring for 'lysåbenbiotops'-dagsommerfugle.

Det betyder generelt at man nøje skal overveje målsætningen for plejen, inden man sætter græsning på arealet. Er det målsætningen at forbedre og vedligeholde parcellerne for almindelige 'lysåbenbiotops'-dagsommerfugle, skal der ikke foretages nogen græsning. Er der tale om første-hjælpspleje eller pleje for en specifik

art, kan græsning være en mulighed, hvis græsningen vil forbedre værtsplantens eller nektarplanternes antal. I den forbindelse bør man dog kun benytte græsning, hvis man er absolut sikker på, at det vil forbedre forholdene. Der vil som oftest ikke blive givet en anden chance i forbindelse med førstehjælpspleje.

Billerne:

For egekrattene generelt ønsker vi at mængden af dødt ved øges – hele træer, grene og andet vedmateriale bør efterlades i skoven, så den vedlevende fauna tilgodeses. Vedmateriale bør findes under så forskellige forhold som muligt, både på skygget bund og i lysninger og bryn. De mest værdifulde steder er soleksponerede skovbryn – dog kan for voldsom eksponering udtørre veddet.

Lys er godt – også for billerne. Derfor er lysninger og solrige skovbryn af stor værdi – især hvis bevoksningen er varieret, med flere træarter, og der samtidig forekommer blomstrende buske som røn, tørst og hvidtjørn. Om denne øgede lystilgang sikres ved stævning eller ved græsning, er mindre vigtigt. Hver driftsform har sine fordele og ulemper – men der er for os ingen tvivl om at det mest charmerende skovbillede blandt de undersøgte områder var dét, vi så i det gamle krat i Løvbakker efter at græsningen var sat i værk.

Specielt ved stævningsdrift er det vigtigt at bevare kerneområder med ældre krat, evt. ligefrem områder der har udviklet sig til regulær højskov, og som bør henligge i urørt tilstand. I modsat fald får stævningskrattene en forarmet fauna, og indvandring

Artsliste for dagsommerfuglene og køllesværmere fundet i Kollemorten Krat og Løvbakker i 1999 og 2000

Kollemorten Krat

Dagsommerfugle

- Admiral (*Vanessa atalanta*)
Almindelig blåfugl (*Polyommacus icarus*)
Aurora (*Anthocharis cardamines*)
Blåhale (*Quercusia quercus*)
Brun pletvinge (*Mellicta athalia*)
Brunlig perlemorsommerfugl (*Clossiana selene*)
Citronsommerfugl (*Gonepteryx rhamni*)
Dagpåfugleøje (*Inachis io*)
Dukatsommerfugl (*Lycaena virgaureae*)
Dværghblåfugl (*Cupido minimus*)
Engrandøje (*Aphantopus hyperantus*)
Foranderlig blåfugl (*Plebejus idas*)
Græsrandøje (*Maniola jurtina*)
Grøn busksommerfugl (*Callophrys rubi*)
Grønåret kålsommerfugl (*Pieris napi*)
Lille ildfugl (*Lycaena phalaena*)
Lille kålsommerfugl (*Pieris rapae*)
Moseperlemorsfugl (*Boloria aquilonaris*)
Nældens takvinge (*Aglais urticae*)
Okkergul randøje (*Coenonympha pamphilus*)
Skråstregbredpande (*Thymelicus sylvestris*)
Spættet bredpande (*Pyrus malvae*)
Stor bredpande (*Ochlodes venata*)
Stor kålsommerfugl (*Pieris brassicae*)
Stregbredpande (*Thymelicus lineola*)
Tidsselfuglen (*Cynthia cardui*)

Køllesværmere

- Sekspletet køllesværmer (*Zygaena filipendulae*)

Løvbakker

Dagsommerfugle

- Admiral (*Vanessa atalanta*)
Almindelig blåfugl (*Polyommacus icarus*)
Aurora (*Anthocharis cardamines*)
Citronsommerfugl (*Gonepteryx rhamni*)
Dagpåfugleøje (*Inachis io*)
Dukatsommerfugl (*Lycaena virgaureae*)
Dværghblåfugl (*Cupido minimus*)
Engrandøje (*Aphantopus hyperantus*)
Foranderlig blåfugl (*Plebejus idas*)
Græsrandøje (*Maniola jurtina*)
Grønåret kålsommerfugl (*Pieris napi*)
Lille ildfugl (*Lycaena phalaena*)
Lille kålsommerfugl (*Pieris rapae*)
Nældens takvinge (*Aglais urticae*)
Okkergul randøje (*Cupido minimus*)
Skovblåfugl (*Celastrina argiolus*)
Skråstregbredpande (*Thymelicus sylvestris*)
Sortåret hvidvinge (*Aporia crataegi*)
Stor kålsommerfugl (*Pieris brassicae*)
Stregbredpande (*Thymelicus lineola*)
Tidsselfugl (*Cynthia cardui*)

Køllesværmere

- Grøn køllesværmer (*Adscita statices*)
Sekspletet køllesværmer (*Zygaena filipendulae*)

EFU – hvad skal vi med det?

Det er levestedet – biotopen – det gælder om at bevare uændret mere end opstilling af forbud mod indsamling

Af **Palle Jørum**

Entomologisk Fredningsudvalgs historie går tilbage til 1969, da Entomologisk Forening oprettede sit eget fredningsudvalg – Entomologisk Forenings Fredningsudvalg, senere blot Entomologisk FredningsUdvalg. Initiativet til etableringen af et fredningsudvalg blev taget af foreningens bestyrelse under formand dr. phil. S.L. Tuxens ledelse. Professor Niels Haarløv, Landbohøjskolen, var medlem af foreningens bestyrelse og - så vidt jeg er orienteret - den, der især stod 'fadder' til idéen om oprettelsen af fredningsudvalget. På en generalforsamling d. 30. april 1969 blev bestyrelsens forslag vedtaget, og den 23. maj 1969 kunne Tuxen så i et brev til en række medlemmer af foreningen takke dem for deres villighed til at indtræde i udvalget. Personerne var Niels Haarløv, der blev udvalgets formand, samt Kristian Arevad, Fritz

Bangsholt, Henrik Enghoff, Ole Karsholt og Boy Overgaard Nielsen.

Fredningsudvalgets opgave var

'at forsøge i videst muligt omfang at bevare uændret de levesteder for fremtiden, der rummer karakteristiske udsnit af den danske insektfauna'. Haarløv skriver i 1972 om udvalgets arbejde bl.a. at 'det ... er levestedet – biotopen – det gælder om at bevare uændret mere end opstilling af forbud mod indsamling', og således er et væsentligt og konfliktfyldt tema allerede slået an i udvalgets tidligste fase. I sin artikel pointerer Haarløv at Entomologisk Forening med etableringen af et fredningsudvalg også ønskede at markere at foreningen er interesseret i at være medbestemmende i landskabsplejen, samt at entomologiske fredningsønsker bør sidestilles med ønsker fra fx botanikere og ornitologer.

Haarløv slutter sin omtale af udvalgets arbejde i de første 2 år med et par fromme ønsker: For at fremme det faunistiske arbejde og øge den entomologiske viden om enkeltlokaliteter kunne man 'måske ... engang i fremtiden ... oprette et entomologisk register fælles for alle danske entomologer og arbejdende på tværs af de nuværende foreningsrammer?' Og 'ligeledes vil man kunne nå frem til økologisk vel karakteriserede biotoper, hvor man så kan overveje at anlægge langtidsundersøgelser'.

Udvalget besluttede

at delagtiggøre medlemmerne af Entomologisk Forening i udvalgets arbejde

Dr. phil. S.L. Tuxen, var Entomologisk Forenings formand. Initiativet til etableringen af et fredningsudvalg blev taget af foreningens bestyrelse under hans ledelse.

ved at udsende orienterende skrifter om arbejdet i Entomologiske Meddelelser. Det blev til et enkelt af slagsen (Arevad, Haarløv & Kaaber, 1986).

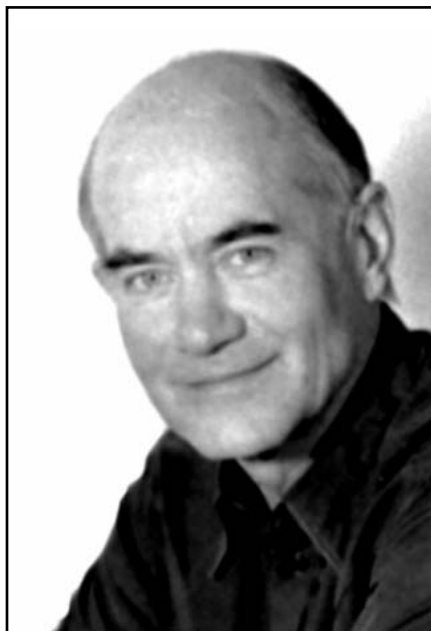
I 1986

blev fredningsudvalget omstruktureret på foranledning af den daværende formand for Entomologisk Forening, Karsten Schnack. Udvalget blev udvidet til 24 medlemmer, der blev udpeget med henblik på at få størst mulig geografisk og faglig bredde i udvalgsarbejdet. Udvalgets navn var fortsat

Entomologisk Fredningsudvalg (EFU), og det bevarede sin forankring i Entomologisk Forening. En anden nyskabelse blev 'Bladloppen' – et nyhedsbrev for fredningsudvalget, der første gang så dagens lys i februar 1987, og som siden er kommet til at erstatte det 'gamle udvalgs' orienterende artikler i Entomologiske Meddelelser.

Et problem

ved den nye konstruktion var at udvalget nu i større omfang kom til at omfatte entomologer fra alle egne af landet – og dermed også personer, der i mange tilfælde ikke i første række

Professor Niels Haarløv var især den der stod "fadder" til idéen om oprettelsen af fredningsudvalget.

følte noget tilhørsforhold til netop denne ene af vore i alt 6 insektforeninger. Det gav anledning til enkelte mindre gnidninger, som efterfølgende (1991) søgtes løst ved at ændre udvalgets status, så det nu – efter behørig behandling og godkendelse i de enkelte foreningers bestyrelser og på generalforsamlinger - blev et fælles udvalg for samtlige de danske insektforeninger. Ved samme lejlighed blev det besluttet at hver forening skulle være repræsenteret i EFU ved et af foreningen udpeget medlem.

Hvad har EFU udrettet i årenes løb?

Jeg vil ikke give mig i kast med at give et samlet og detaljeret billede af udvalgets arbejde gennem dets efterhånden mangeårige virke; interesse-rede kan selv gå på jagt i de 23 numre af Bladloppen, der indtil nu har set dagens lys. Her vil jeg nøjes med at fremdrage nogle eksempler på hvordan EFU (og dets medlemmer) har bidraget til den hjemlige naturpolitik.

På det første møde, som afholdtes i det nyoprettede EFU i oktober 1986, blev en række temaer for udvalgets videre arbejde anslået (Bladloppen 1). Blandt de vigtigste var

- en beskrivelse af særligt sårbare biotopyper og deres insektfauna, fx gammel naturskov, overdrev, højmoser og egekrat
- en beskrivelse af insektfaunaen på nogle konkrete lokaliteter, fx Al-lindelille Fredskov og Melby Overdrev
- afklaring af vores holdning til rød-lister og artsfredninger

- udarbejdelse af plejeplaner for biotoper med truede arter, fx bombardérbillen på Bornholm
- udarbejdelsen af et lokalitetsregister
- gennemførelse af insektundersøgelser i forbindelse med naturgenopretning, fx i grusgrave der retableres som 'natur'
- atlasprojekter
- PR-virksomhed
- styrkelse af samarbejdet med andre 'grønne foreninger'

I de følgende år blev nogle af planerne påbegyndt, færre gennemført, og en række nye opgaver kom til.

EFU's holdning til artsfredninger blev jo allerede klart udtrykt af Niels Haarløv, men snart blev EFU overhalet indenom af Bernkonventionen og de deraf afledte danske artsfredninger. Det lykkedes EFU, efter forhandling med Skov- og Naturstyrelsen, at forhindre gennemførelsen af mere omfattende artsfredninger – mod at vi til gengæld vedtog nogle frivillige fredninger af nærmere udvalgte dagsommerfugle. Det blev starten på de frivillige indsamlingsstop, som nu jævnlige er til vurdering og debat.

Insektovervågningerne

tog så småt fart ved indgangen til 90'erne. EFU stod bag udarbejdelsen af en metodevejledning til overvågning af insekter, og i de nærmest følgende år gennemførtes overvågninger af dagsommerfugle (perlemorrandøje, sortpletet blåfugl m.fl.) og biller (eremit, bombarderbille, flere arter af vandkalve). Overvågningsarbejdet er siden intensiveret og er i stigende

grad gennemført som konsulentopgaver, rekvireret af stat og amter, i de senere år oftest udført i regi af det konsulentfirma, EntoConsult, som EFU oprettede i 1998.

I forbindelse med flere af overvågningsopgaverne har EFU også leveret input af forskellig art til gennemførelse af naturpleje, fx på Høvblege.

Røddlistearbejdet

kom i gang – vistnok uden at EFU i grunden havde truffet en egentlig beslutning i spørgsmålet – i 1989, og de første omfattende insektrøddlister blev publiceret i Miljøministeriets ”Røddliste ’90”. Siden er dette arbejde blevet stadig mere omfattende og involverer i dag mange af EFU-medlemmerne.

Egentlige lokalitetsfredninger

primært begrundet i insektforekomster har der ikke været mange af, men det er dog blevet til nogle stykker. I ’det gamle fredningsudvalgs’ tid blev der gennemført fredninger af bl.a. et par små hedemoser ved Sandfeld ved Brande og afegekrattet Hvidding Krat sydvest for Hobro – begge fredninger kom i stand på grund af fredningsudvalgets indsats. Senere er Bombarderbillelokaliteten ved Sose på Bornholm blevet fredet – efter intenst forarbejde af Lars Trolle, og på det sidste er den store nordfynske skov Agernæs Storskov blevet fredet, i høj grad på grund af dens entomologiske kvaliteter. Ikke desto mindre fylder de egentlige fredningssager ikke meget i udvalgets arbejde, og i konsekvens heraf blev det i 2001 besluttet at skifte navn til det nuværende Entomologisk Fagudvalg

(med bibeholdelse af forkortelsen EFU).

Noget af det der er kommet til at fylde

meget i EFU-arbejdet, er stillingtagen til diverse lovforslag o.lign. Gennem årene har vi været høringspart ved behandling af nye forslag til skovlov, naturbeskyttelseslov, EF-habitatdirektiv m.m., og vi er kommet med indspark til bl.a. naturskovastrategien, til Wilhjelm-udvalget og til det nationale overvågningsprogram NOVANA. Problemet med den form for arbejde er at det sjældent er muligt at måle graden af indflydelse, man har fået på det færdige produkt. Men vi har god grund til at mene, at der er blevet lyttet til vores synspunkter, og at vi også i mange tilfælde har fået sat vores tydelige fingeraftryk på det endelige resultat.

Hvad kan ellers nævnes?

Jo, at vi i flere tilfælde er kommet med forslag til driften af militære arealer – et område, hvor vi i øvrigt netop nu er ved at intensivere vores indsats. At vi var stærkt medvirkende til at det fine lille egekrat Båstlund Krat ikke blev slagtet, da Billund lufthavn blev udvidet før nogle år siden. Og at vores konsulentfirma er kommet i god gænge og har gennemført mange og meget forskelligartede opgaver for stat, amter og kommuner.

Kan det gøres bedre?

Trods de mange, og ofte gode, resultater, EFU har opnået på foreningernes vegne, er det imidlertid et spørgsmål, om det er lykkedes at gøre EFU til det

forum, der i naturforvaltningssager tegner den danske entomologiske verden, så det for myndigheder, institutioner og lignende klart fremgår, at der findes en **samlet** entomologisk ekspertise, der med styrke, med klart mandat og med opbakning fra de enkelte foreninger kan tale insekternes sag. På det punkt har jeg min tvivl.

Der har været taget adskillige tilløb

til at forsøge at forene de nuværende entomologiske foreninger under én hat, som én dansk entomologisk forening, men naturligvis med muligheden for at organisere sig med et antal lokalforeninger. En sådan konstruktion ville have den indlysende fordel, at en formand bistået af en bestyrelse ville kunne stå frem i offentligheden, eller markere sig over myndigheder, og her med den fornødne autoritet bringe entomologiske synspunkter på banen. En sådan forening har vi jo imidlertid (endnu) ikke set konturerne af. Indtil det eventuelt sker, bør det efter min opfattelse være EFU, der som hovedregel tegner foreningerne i naturforvaltningsspørgsmål. Og det er vel også hvad der ligger i vedtægtens ordlyd om at 'EFU har til formål at ... virke for og søge at koordinere foreningernes arbejde med beskyttelse af danske insekter og deres levesteder'.

Skal de entomologiske interesser tilgodeses

bedre i fremtiden, er det min opfattelse, at der er behov for et styrket EFU. Der bør være et langt tættere samarbejde og samspil mellem de enkelte

foreninger og deres fælles udvalg. Som det er nu, kan det undertiden opleves som om foreninger fører deres egen lokale naturforvaltningspolitik, uden at orientere endsige rådspørge EFU.

EFU's egen måde at organisere arbejdet på

trænger givetvis også til fornyelse. For meget EFU-arbejde har fået karakter af ekspeditionssager, der klares på plenarmøder. Det vigtigste burde imidlertid være det, der sker mellem plenarmøderne! Her var det måske en idé at kigge lidt tilbage på nogle af de tanker om EFU-arbejdet, der blev udtrykt da EFU i sin tid blev startet. Her lå nogle gode visioner, som måske kunne inspirere os og som kunne give arbejdet en tiltrængt saltvandsindsprøjtning. Forretningsudvalget kunne jo starte med at drøfte mulighederne for at få ført en mere offensiv EFU-politik og så forelægge deres overvejelser for plenarforsamlingen. ■

litteratur:

Arevad, K., N. Haarløv & S. Kaaber, 1986: Nyt fra Entomologisk Fredningsudvalg. – Entomologiske Meddelelser 53: 113-118.

Haarløv, N., 1972: Fredning af insekter i Danmark – mål og midler. – Entomologiske Meddelelser 40: 1-8.

Diverse numre af Bladloppen

Figur 4 - Når bladet holdes op mod lyset, er det muligt at se larverne i minerne - eller i hvert fald de sorte ekskrementer fra larverne.
(Foto: W. Heitland)

Figur 3 - Ved kraftige angreb får træerne et 'efterårsagtigt' udseende allerede om sommeren. (Foto: H.P. Ravn)

Kastanie- minérmøl – et nyt, iøjnefaldende skadedyr

**Situationen med
introduktionen af
kastanie-minérmøllet
er på nogle punkter
analog til de første
angreb af elmesyge i
Danmark**

Af **Hans Peter Ravn**
Susanne Harding
Ole Karsholt
Palle Kristoffersen

Kastanie-minérmøllet blev første gang opdaget som skadevolder i Makedonien i 1984; siden har arten med hast bredt sig nordpå. I 2002 blev minérmøllet for første gang fundet i Danmark, og det er sandsynligt, at vi kan forvente lige så kraftige angreb hér som i Centraleuropa.

Larverne af kastanie-minérmøllet, *Cameraria ohridella*, lever i bladene af hestekastanie (*Aesculus hippocastanum*). Bladene misfarves og visner allerede under sommeren. Skaderne

har først og fremmest æstetisk karakter, men det har forekommet, at træerne dør efter flere års afløvning.

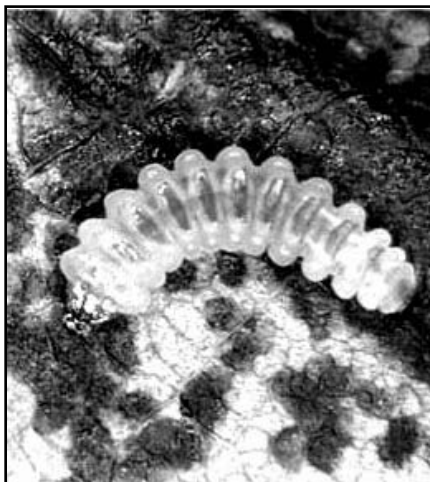
Biologi

I Centraleuropa begynder de voksne minérmøl (figur 1) deres flyvning omkring midten af april. Hver hun lægger 20-40 æg på blade af hestekastanie. Efter ca. 14 dage borer de nyklækkede larver (figur 2) sig ind i bladet. De efterfølgende larvestadier minérer bladet – deraf navnet. Larverne forpupper sig inde i bladet. Efter klækningen forlader det voksne minérmøl minen for at reproducere sig. I Centraleuropa gennemløbes denne livscyklus mindst tre gange per år. Overvintringen finder sted som puppe i løvet på jorden.

Kastanieminérmøllets biologi i Danmark er ikke undersøgt, men endnu er der intet, der tyder på, at arten trives ringere, jo længere den kommer

Figur 1 - De voksne minérmøl er 4 - 5 mm, okkerfarvede med tydelige hvide tværbånd. (Foto: M. Hoskovel)

Figur 2 - larven har 4 - 5 aktivt ædende stadier. (Foto: M. Hoskovel)

nordpå. I Mellemeuropa har man anslået, at angrebne træer hver rummer i titusindvis af larver, og når de voksne møl flyver, kan det se ud som snevejlr.

Skaden på værtplanten

Hovedværtplanten er den almindelige hvidblomstrende hestekastanie, *Aesculus hippocastanum*. Minérmøllet lægger også æg på den rød-blomstrede hestekastanie, *Aescules carnea*, men hér dør de små larver tilsyneladende pga. giftige indholdsstoffer. Ægte kastanie, *Castania sativa*, angribes ikke. Der er rapporter om angreb på ahorn, men disse angreb har ingen nævneværdig betydning. Ved store tætheder af miner på bladene tørrer disse ud og visner allerede midt på sommeren. Denne tidlige afløvning skaber såvel æstetiske som praktiske problemer (figur 3, side

30). Desuden er der eksempler på, at tidlig afløvning flere år i træk kan svække træerne så meget, at de dør.

Forvekslingsmuligheder

Allerede kort efter udspring kan de første miner af kastanieminérmøl ses som pletter på bladene. Hvis man holder bladene op mod lyset kan larverne ses inde i bladet (figur 4, side 30). På hestekastanie forekommer også en bladpletsvamp, *Guignardia aesculi*. Denne svampesygdom er uhyre almindelig, og forårsager gyldenbrune pletter der kan adskilles fra minérmøl-pletter på den lysende gule rand. Bladpletsvampen udvikles fra midsommer og resten af sæsonen.

Muligheder for bekæmpelse

Der udfoldes i øjeblikket store bestræbelser på at finde velegnede modforanstaltninger overfor minérmøllet. Kemisk bekæmpelse er vanskelig pga. larvernes beskyttede levevis, det vil heller ikke være i overensstemmelse med de miljømæssige målsætninger og vil næppe komme på tale i Danmark. Der har været en stor indsats med henblik på at udnytte naturlige fjender - f.eks. parasitoider - indtil videre dog ikke med den store effekt.

Hun-møllene lokker hanner til ved hjælp af et duftstof (feromon). Dette stof forhandles kommercielt og bliver brugt til at fange hanner i overvågningsfælder, men til bekæmpelse er der endnu ikke fundet anvendelige metoder.

Den foreløbig eneste effektive metode til at begrænse populationen og den videre udvikling af minérmøl er i løbet af efteråret og vinteren at indsamle og fjerne alle blade, der falder

af træerne. Efterfølgende skal bladene afbrændes eller komposteres, inden pupperne klækkes – dvs. inden 1. april. Med denne metode kan man i princippet fjerne hele populationen af kastanie-minérmøl. Centraleuropæiske undersøgelser har vist, at det er lige effektivt at fjerne de visne blade sent på vinteren som tidligt på vinteren. Det er derimod af afgørende betydning, at man er meget omhyggelig med at opsamle alle de inficerede blade, hvis metoden skal være effektiv.

Hvis der vælges kompostering som destruktionsmetode, skal man ved sønderdeling og opblanding med andet materiale sikre, at alle blade komposteres ved tilstrækkelig høj varmeudvikling.

Spredning

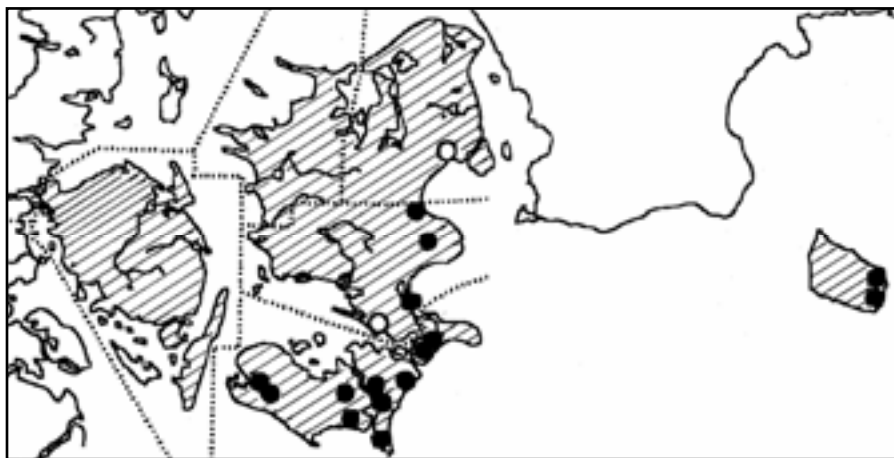
Der er teorier om, at arten spredes med biler (turisme og anden trans-

port). Dette bekræftes af, at de første danske fund ligger tæt på transportkorridorer. Man har beregnet, at spredningen op gennem Europa har foregået med en hastighed på mindst 60 km/år. I modsætning hertil har undersøgelser af den lokale spredning mellem dele af byområder, hvor der bekæmpes henholdsvis ikke bekæmpes, vist en 'genindvandringshastighed' på 500-1000 m pr. generation afhængig af de topografiske forhold i byen.

Situationen i Danmark

I 2002 blev kastanie-minérmøllet fundet for første gang i Danmark og i England. Herhjemme drejede det sig om lokaliteter på Falster, Lolland, Møn, Sjælland og Bornholm (figur 5).

I 2003 havde arten bredt sig til Fyn, og den er nu også fundet i Skåne. Erfaringerne fra andre steder i Euro-

Figur 5 - Spredning af kastanieminér-møllet i Danmark. Cirklerne viser fund i 2002: lukkede cirkler viser fund af dyr; åbne cirkler kun fund af miner. Skraveringen viser den omtrentlige udbredelse i 2003.

pa viser, at det ofte først er andet år efter første fund, at den store ekspansion finder sted. Der kan derfor være grund til at holde øje med og inddrage dette nye skadedyr i de kommunale driftsplaner for parker og bytræer de kommende år.

En ny "elmesyge"?

Situationen med introduktionen af kastanie-minérmøllet er på nogle punkter analog til de første angreb af elmesyge i Danmark. Der er dog også væsentlige forskelle.

Ligheder:

Skadevolderen er indført/indslæbt til Europa fra et andet geografisk sted og har mistet de naturlige reguleringsmekanismer

Skaden rammer bytræer og er derfor meget synlig og får megen mediebevågenhed. Man vil efter al sandsynlighed kunne dæmme op for problemerne ved at være tidligt ude og følge anbefalingerne.

Hvis man ikke følger anbefalingerne fra starten af angrebene vil man antagelig over en længere tidshorisont miste denne træart.

Forskelle:

Der er ikke nogen svampesygdom involveret.

Træerne dør ikke året efter de første angreb.

Det vil antagelig mere være de æstetiske ulemper, der vil gøre fældning af træerne aktuel.

Under alle omstændigheder må man anbefale de ansvarlige myndigheder ikke at sidde anbefalingerne overhøring.

Forskningsbestræbelser

På europæisk plan er iværksat et omfattende projekt, CONTROCAM (se www.cameraria.de), som søger at koordinere alle bestræbelser på at finde de bedste modforholdsregler mod det nye problem, som kastanieminérmøllet udgør.

Der var af gode grunde ikke dansk deltagelse i dette projekt fra start, da vi ikke havde arten herhjemme.

Imidlertid har forfatterne af denne artikel faste kontakter til CONTROCAM-projektet for gensidigt bedste.

Vores placering på grænsen for den nuværende udbredelse giver visse muligheder for at undersøge nogle af de nyeste idéer til at bremse kastanieminérmøllet i opstartsfasen. ■

Hjemmeside og litteratur:

Der kan findes en omfattende bibliografi på CONTROCAM-projektets hjemmeside: www.cameraria.de

Hér skal blot nævnes tre af de vigtigste kilder:

Gilbert, M., Svatos, A., Lehmann, M. & Bacher S., 2003: Spatial patterns and infestation processes in the horse chestnut leaf miner *Cameraria ohridella*: a tale of two cities. *Ent. Exp. Appl.* 107:25-37.
Heitland, W., Kopelke, J.-P. & Freise, J., 2003: Die Rosskastanien-Miniermotte – 19 Jahre Forschung und noch keine Lösung in Sicht? *Natur und Museum.* 133 (8):221-231.

Kehrl, P. & Bacher, S., 2003: Date of leaf litter removal to prevent emergence of *Cameraria ohridella* in the following spring. *Ent. Exp. Appl.* 107:159-162.

EFU's Plenarmøde Maj 2004

Emner der blev behandlet på mødet på Naturhistorisk Museum i Århus

Redaktionen

EFU's plenarmøde, den 15. maj 2004, blev afholdt på Naturhistorisk Museum i Århus.

Thomas Simonsen, EFU's formand påtog sig hvervet som ordstyrer.

Han benyttede lejligheden til at bede de fremmødte om et øjeblik stilhed for at mindes to af dansk entomologis store skikkelser - Ernst Torp og Nils Møller Andersen - som var afgået ved døden siden sidst.

Herefter orienterede formanden om aktuelle sager der har været i høring ved EFU, bl.a. den ny Naturbeskyttelseslov og Skovlov der dog begge tidligere er blevet grundigt kommenteret. 'Hestebakkesagen' blev også kort omtalt (se side 39).

Han oplyste endvidere at aftalen om det frivillige indsamlingsstop var blev underskrevet i forbindelse med det sidste Årsmøde (2004).

Herefter fortalte han, at Ole Martin, på EFU's forretningsudvalgsmøde i januar 2004 har fået overdraget hvervet som daglig leder af EntoCon-

sult efter Palle Jørum. Ole fik på forretningsudvalgsmødet, efter eget ønske, klare retningslinier at arbejde efter bl.a. kontrakt og arbejdsskade-forsikring.

Det frivillige indsamlingsstop

Søren Tolsgaard samt Palle Jørum og Per Stadel Nielsen havde begge parter, til møde udarbejdet bidrag, der blev præsenteret. De tog udgangspunkt i 'sagen' om det frivillige indsamlingsstop. Det gav anledning til en omfattende og livlig debat. Der var almindelig enighed om, at dette punkt havde været dårligt forberedt ved sidste plenarmøde, hvilket betød at EFU ikke havde kunnet give en klar udmelding. Der var også enighed om, at EFU ideelt set burde have større indflydelse på fastlæggelsen og administrationen af ordningen, ikke mindst fordi EFU/foreningerne over for Skov og Naturstyrelsen havde forpligtet sig til 'selvjustits' frem for at skulle efterleve officielle fredninger af et større artsudvalg end nu.

Rødlisterbejdet

Per Stadel Nielsen har hidtil været EFU's rødliste repræsentant, men fandt at posten var overflødig med Ole Martin's engagement via EntoConsult. Ole repræsenterer derfor fremover EFU over for DMU - og det er ham man kontakter, hvis man vil i gang med rødlistning af en gruppe.

Nogle af de aktuelle sager

Egens visnesyge: Søren Tolsgaard's henvendelse til Skov- og Naturstyrel-

sen om problemer med 'egens visnesyge' har muligvis haft positiv effekt, idet der er kommet retningslinier for import af træflis.

Fandens hul (se side 7) er en skovsø med hængesæk beliggende nær Skidendam i Teglstруп Hegn, Nordsjælland. Mogens Holmens havde udarbejdet et forslag til et brev til Skov og Naturstyrelsen om at iværksætte undersøgelser og pleje af lokaliteten,

som er meget værdifuld, bl.a. som levested for 'Dværgvandnymfen'. Der var opbakning til Mogens Holmens forslag til brev.

Bromme Plantage ved Søer er en af de ældste nåletræsplantager på Sjælland. Den er anlagt omkring år 1800 på den 'dårligste jord'. Under hele plantagen ligger det landskab, plantagen blev anlagt på, i form af velbevarede højryggede agersystemer, veje,

Deltagerne i EFU's plenarmøde, maj 2004, på Naturhistorisk Museum i Århus.

Fra venstre: Jan Boe Runge, Rune Bygebjerg, Mogens Frost Christensen, Peter Wiberg-Larsen, Uffe Terndrup, Per Stadel Nielsen, Thomas Simonsen, Ole Fogh Nielsen, Kristian Arevad, Palle Jørum, Søren Tolsgaard, Tom Nygaard Kristensen og Peter Rostgaard.

Motivet er taget på trappen ved hovedindgangen til museet
(Foto: U. Terndrup)

diger og grøfter. Bromme Plantage er fra ældre tid kendt som en meget interessant entomologisk lokalitet. Særlig indenfor gruppen af biller er der gennem tiden indsamlet mange sjældne eller endog meget sjældne arter, hvoraf de fleste lever på de gamle skovfyr.

Per Stadel Nielsen omtalte, at bevoksninger af især rødgran/douglasgran står for at blive ryddet med henblik på grusgravning, og der blev fra flere af deltagerne bemærket, at de gamle skovfyr bør bevares. Han efterlyste oplysninger om insektinteresser som måtte blive berørt. Flere tilbød at fortage en undersøgelse, således at Per kan formidle eventuelle oplysninger videre til Peter W. Henriksen, der som konsulent for Sorø Akademis Stiftelse står for udarbejdelsen af en rapport om naturinteresserne i plantagen.

Rødbyhavn: På trods af beslutning fra sidste plenarmøde er der ikke rettet henvendelse til Aage V. Jensens fonde om erhvervelse af området, idet dette ikke synes at være truet af den kommende Femern Bælt forbindelse.

Vor truede Natur:

Vildtpleje: Thomas Simonsen omtalte nogle konkrete eksempler på udsætning og fodring af ænder i værdifulde småsøer. Han havde drøftet problemet med bl.a. WWF, som også mente det var uacceptabelt. Andre kunne lignende historier. Peter Wiiberg-Larsen havde medbragt en artikel fra Vand & Jord ('Når sø-miljøet for et rap'), som klart dokumenterer problemets omfang, og hvad der er og ikke er acceptabelt andehold. Peter

konkluderede, at der reelt mangler indgrebsmuligheder for myndighederne (se lederen side 3).

Naturpleje: Uffe Terndrup omtalte et par kedelige eksempler på 'misforstået' naturpleje i forhold til insektinteresser: tørveafskrælning på Dejbjerg Hede og overgræsning med får ved Sejs. Han efterlyste nogle retningslinier fra EFU om pleje.

Overvågning/beskyttelse af ikke-habitat arter inden for EF-habitatnaturtyper: Der forelå til mødet et oplæg fra Mogens Holmen. Der var bred enighed om, at det var vigtigt at udpege arter, som var karakteristiske for de forskellige naturtyper. Det aftaltes, at Mogens og Søren lægger en strategi for en sådan udpegningsplan. Det kræver bidrag fra hele kredsen i EFU (og udenfor).

EntoConsult

Ole Martin oplyste at han efter overtagelsen jobbet som daglig leder har forhandlet kontrakt med Danmarks Miljøundersøgelser (DMU) om udarbejdelse af en række entomologiske rødlistor.

Bladloppen

Jan Boe Runge fortsætter som ene-redaktør, idet det er det mest effektive. Han orienterede om arbejdet med Bladloppen og kom her ind på nogle af de artikler som bringes i dette nummer. De artikler og indlæg, der på grund af 'plads' eller overskridelse af deadline forskridelse vil blive bragt i et senere nummer. Han foreslog endvidere en række emner til kommende

numre. Flere mødedeltagere tilbød at skrive artikler bl.a. én om den klimaændring som vi kan forvente.

På mødet blev der stillet spørgsmål om ikke Bladloppen kunne bringes i farver, da dette ville løfte kvaliteten væsentligt. Der var ingen der kunne modsætte sig dette, men det vil være alt for omkostningstungt med det økonomiske råderum Bladloppen har.

Ide om et særnummer: Søren fremsatte et forslag om at udarbejde en liste over insekter, der kan anvendes som gode indikatorarter, primært i de prioriterede naturtyper. Listen skal indledningsvis omfatte de fredede samt de arter der i forvejen er nævnt i habitatdirektivet. Yderlig bør listen desuden gerne indeholde et antal arter fra diverse insektordener, så der bliver en større bredde i vurderingen.

Eventuel kunne den kommenterede liste udkomme som et særnummer af Bladloppen. Et sådan særnummer vil eventuelt kunne anspore myndighederne til at anvende insekterne i overvågningen af habitatområderne.

Efter en livlig debat indvilgede Søren i at tage initiativ til at samle materiale til et sådan særnummer af Bladloppen om insektinteresser i forbindelse med naturpleje.

Distribution: Inden plenarmødet havde redaktionen til EFU-medlemmerne udsendt en liste over de instanser mv., som Bladloppen distribueres til. EFU har ved disse udsendelser udbredt kendskabet til EFU's arbejde og virke indenfor entomologien, dette ved de mange positive tilkendegivelser. Der blev på mødet drøftet om Bladloppen skulle udsen-

des til yderlige instanser. Alle gik ind for forslaget, bl.a. blev de store private skovdistrikter samt enkelte organisationer nævnt som mulig modtager af Bladloppen.

EFU's hjemmeside

Uffe Terndrup, EFU's hjemmesidere-daktør orienterede om arbejdet med opstarten på hjemmesiden (er pt. ikke tilgængelig for andre end EFU's medlemmer, men forventes offentlig tilgængelig snares mulig). Uffe har længe savnet sparringspartnere for at kunne få hjemmesiden bragt op på det rette niveau. Flere af mødedeltagerne tilbød at stille sig til rådighed bl.a. for at mødes og fastlægge 'rammerne' for hjemmesidens opbygning. Der blev drøftet hvor omfattende hjemmesiden i første omgang skal være. Der var stemning for at vi i starten ikke skal slå for stort brød op, men holde os til hvad EFU er og hvilke opgaver EFU har – og så lade mere generelle entomologiske emner ligge og overlade disse til foreningerne. Søren Tolsgaard fremhævede at hjemmesiden bl.a. bør vise hvilke konkrete sager EFU arbejder med. Uffe foreslog et lukket forum hvor EFU-mødereferater o. lign. kan lægges. Der var også enighed om at Bladloppen, under en eller anden form, skal lægges ud på hjemmesiden.

Mødet sluttede med et gensyn til efteråret.

Svanninge Bakker

Kommentar

EFU's forretningsudvalg

I Bladloppen nr. 22 (januar 2004) blev der, fra side 21 til 25 bragt et indlæg under overskriften 'Nyheder fra EFU 2003'. Dette indlæg var et bearbejdet referat fra de to EFU plenarmøder der blev afholdt henholdsvis den 10. maj og 25. oktober 2003.

Et af de omtalte emner, i ovennævnte indlæg, 'Svanninge Bakker' (side 23) var oppe til drøftelse, se følgende:

” Svanninge Bakker Hestebakken, der i mange år har været delvis friholdt for den intensive afgræsning - der får det øvrige Svanninge Bakker til mest af alt at ligne en golfbane og stærkt forringer de entomologiske værdier i området, er i år i sin helhed blevet udsat for intensiv kvæggræsning. Resultatet er blevet at vegetationen overalt på bakken er blevet hårdt nedgræsset – næppe noget der gavner de sjældne insekter som lever på urter på Hestebakken, fx 2 rødlistede arter af snudebiller på bugtet kløver. EFU ser gerne en form for vekseldrift etableret i området og tager kontakt til Fyns Statsskovdistrikt for at diskutere naturplejen på stedet.”

30.01.2004 - Følgende artikel fra Skovrider Søren Kirk Strandgaard, Skov- og Naturstyrelsen - Fyns Statsskovdistrikt anmodes om at blive bragt i Bladloppen:

”Er der et samarbejde mellem Entomologisk Selskab for Fyn og Fyns Statsskovdistrikt eller.....?”

På Fyns Statsskovdistrikt har vi - i Bladloppen nummer 22, januar 2004, under 'Nyheder fra EFU', side 23, læst artiklen 'Svanninge Bakker'.

I artiklen kan man læse (Citat):
”Hestebakken er i år i sin helhed blevet udsat for intensiv kvæggræsning. Resultatet er blevet at vegetationen overalt på bakken er blevet hårdt nedgræsset – næppe noget der gavner de sjældne insekter...”

Senere i artiklen står der (Citat):
”EFU ser gerne en form for vekseldrift etableret i området og tager kontakt til Fyns Statsskovdistrikt for at diskutere naturplejen på stedet”.

Vi er naturligvis glade for, at der er fagfolk, der interesserer sig for den måde vi passer Skov- og Naturstyrelsens arealer, men vi troede at vi gennem de sidste mange år har haft et godt samarbejde med først Lepidopterologisk Selskab for Fyn og siden Entomologisk Selskab for Fyn. Vi har i alle fald siden 1989 sammen besøgt lokaliteten hvert eller hvert andet år, og aftalt hvordan plejen skulle foregå. Blandt andet er ”vekseldriften” forlængst aftalt og realiseret.

Vi besøgte sammen med Entomologisk Selskab Hestebakken i marts 2003, og vi var blandt andet enige om, at den nordøstlige tredjedel af Hestebakken – der af hensyn til insekterne

har været friholdt for græsning i de seneste år – snart skulle græsses igen. Der er ved at danne sig et tykt førnelag og der er en del opvækst af roser, mirabel, tjørn, eg og brombær. Denne del af Hestebakken kom dog ikke med i græsning i 2003.

I perioden fra midten af juli til slutningen af august har 10 kvier græsset den sydvestlige del af Hestebakken. Efter distriktets mening var det før kort en periode. Græsser og urter havde nået at vokse sig høje og kraftige, og kreaturerne kunne slet ikke nå at foretage en tilstrækkelig nedbidning på de 6 uger de var på arealet. Selv i skrivende stund, hvor der ligger 15 cm. sne på Hestebakken, stikker den tørre urte- og græsvækst op gennem sneen over det hele.

Vi er derfor helt uenige i, at det i Bladloppen anføres (Citat): "...at vegetationen overalt på bakken er blevet hårdt nedgræsset..."

Selvom citaterne forekommer os som "græbet ud af luften" er vi naturligvis stadigvæk indstillet på et konstruktivt samarbejde, men vi vil foreslå, at Fyns Statsskovdistrikt i fremtiden får mulighed for at kommentere artikler, der vedrører de arealer vi passer. Der kan sikkert være uenighed om det rette græsningstryk i forhold til forskellige arter, men det er uret urigtige oplysninger har vi svært ved at se formålet med.

Hestebakken var ikke hårdt nedgræsset i sin helhed i sommeren 2003. En tredjedel af arealet blev slet ikke afgræsset og to tredjedele blev kun græsset nødtørftigt.

Med venlig hilsen
Søren Kirk Strandgaard

Skovrider"

26.02.2004 - svarskrivelse til Statsskovrider Søren Kirk Strandgaard fra EFUs formand Thomas J. Simonsen:

"Fyns Statsskovdistrikt
Att: Statsskovrider Søren Kirk Strandgaard
Sollerupvej 22
5600 Faaborg

Entomologisk Fagudvalg (EFU) skal beklage, at notitsen i Bladloppen om tilstanden på Hestebakken har givet anledning til usikkerhed om det frugtbare samarbejde om naturplejen på lokaliteten. Entomologisk Fagudvalg beklager ligeledes, at udsagn i teksten angående plejen og naturtilstanden ikke stemmer overens med de faktiske forhold.

I det kommende nummer af Bladloppen bringer EFU naturligvis en berigtigelse af de fejlagtige oplysninger, der beklageligvis har været bragt i nr. 22.

Artiklen i Bladloppen, hvoraf teksten om Svanninge Bakker er en del, er et bearbejdet mødereferat. Det vil sige en gennemgang af nogle af de sager, som har været til behandling i Entomologisk Fagudvalg i løbet af 2003 – helt overvejende i forbindelse med EFUs årlige "plenarmøder". Når Hestebakken blev drøftet på et af plenarmøderne, skyldes det, at nogle entomologer efter besøg i Svanninge Bakker gav udtryk for, at græsningen efter deres opfattelse var for voldsom. Udtalelserne om Hestebakken i Bladloppen er således et referat af de meldinger, EFU har modtaget og skal

ikke ses som udtryk for EFU's konklusion angående tilstanden på Hestebakken.

Hestebakken og dens insektliv er i øvrigt blevet indgående behandlet i Bladloppen nr. 14 (1998). Heri kan bl.a. læses, at ”*Hestebakken ... er et udtryk for, at plejemyndighedens velvilje og mod til at eksperimentere i samarbejde med lokale naturorganisationer kan resultere i, at helt uventede og sjældne insektarter etablerer sig på lokaliteten*”. EFU er således fuldt ud opmærksom på det fine samarbejde, der er mellem Statsskovdistriktet og entomologer på Fyn.

EFU besluttede på baggrund af drøftelserne på plenarmødet først at undersøge sagen og få oplysningerne verificeret blandt de fynske entomologer med lokalkendskab til insekterne og plejeforholdene i Svanninge Bakker. Når dette indledende undersøgelsesarbejde var overstået, var proceduren at diskutere forholdene med Statsskovdistriktet.

Jeg forstår efter kontakt til de Fynske entomologiske foreninger at Entomologisk Selskab for Fyn ønsker at gå videre med sagen selvstændigt i samarbejde med jer. Fra EFU's side forstår vi ikke denne holdning, da EFU fagligt set ville kunne bidrage væsentligt til samarbejdet. EFU håber selvsagt på at samarbejdet bliver frugtbart og skulle I få brug for EFU's medvirken behøver I bare at henvende jer.

Med venlig hilsen
Thomas J. Simonsen
Formand for EFU”

EntoConsult

Adskillige insektarter er truede eller sårbare i den danske natur - nogle af årsager, vi ikke kender, andre på grund af menneskets aktiviteter.

Heldigvis er der en øget forståelse for, at insekt interesser skal inddrages når der udarbejdes strategier og planer for, hvordan den danske natur skal forvaltes.

EntoConsult tilbyder sagkyndig rådgivning vedrørende insekter og naturforvaltning, herunder oplysninger om truede og sårbare insekter - rødlistearter - på bestemte lokaliteter, samt særlige indikatorarter på udvalgte lokaliteter - af vigtighed når et områdes biologiske kvaliteter skal vurderes.

EntoConsult

udfører insektfaglige opgaver af næsten enhver art

- vi leverer oplysninger om forekomster af fredede og rødlistede arter
- vi gennemfører overvågninger af truede og sårbare arter
- vi registrerer insektfaunaen eller udvalgte insektgrupper - fx som led i VVM-redegørelser
- vi vurderer lokaliteters plejebehov på basis af insektfaunaen
- vi bedømmer lokaliteters bevaringsværdi, fx i forbindelse med fredningssager og fysisk planlægning
- vi tilbyder foredrag og deltager gerne i møder og besigtigelser
- og vi påtager os gerne andre entomologiske opgaver

EntoConsult er et konsulentfirma der ejes af EFU
Nærmere oplysninger og evt. tilbud kan indhentes hos:

Ole Martin - Glentevej 8 - 3390 Hundested

Tlf. 44 98 92 46.

E-mail: oomartin@tele2adsl.dk

Annonce

Vejledning for bidrag til Bladloppen

Artikler, meddelelser og lignende sendes til redaktionen.

Teksten modtages helst på diskette eller e-mail! (Microsoft Word eller efter aftale). Hvis dette ikke er muligt, omskriver vi teksten.

Tekstmaterialet må **meget gerne** ledsages af illustrationer (fotos, tegninger eller lignende, enten på papir eller som fil). Materialet returneres efter ønske.

EFUs forretningsudvalg

Formand: **Thomas Simonsen**

Næstformand: **Uffe Terndrup**

Sekretær: **Peter Wiberg-Larsen**

Øvrige: **Rune Bygebjerg,**

Kristian Knudsen,

Jan Boe Runge

Medlemmer af EFU

- * foreningsrepræsentant
- (a) på arbejde
- (e) e-mail
- (f) telefax
- (m) mobiltelefon

Kristian Arevad

Stenløkken 102, 3460 Birkerød
45 81 22 84

(e): arevad@mail.tele.dk

Biller

Knud Bech

Viebjergvej 3, 3310 Ølsted
47 74 99 84
(e): knud.bech@get2net.dk

Sommerfugle

Rune Bygebjerg

I.P.Jacobsensvej 5, 9990 Skagen
(m): 20 32 78 86
r.bygebjerg@stofanet.dk

svirrefluer, fluer & sommerfugle

Lars Bruun

Nordborggade 20, 3.th, 8000 Århus
86 29 46 16 (a) 87 42 20 74
(e): larsdbruun@hotmail.com
(e, a): ldb@ag.aaa.dk

Edderkopper

Mogens Frost Christensen

Helgolandsgade 54, 9000 Ålborg
98 12 06 25
(e): mfchr@daks.dk

Myrer & biller

Flemming Helsing

Nedergårds Allé 7, 8200 Århus N
86 78 52 88 (e): fhn@hotmail.com
(e)(a): fhn@nja.dk

Sommerfugle

Mogens Holmen *

Gadeledsvej 48, Gadevang,
3400 Hillerød. 48 24 80 87
(a):48 20 56 16 (e): mh@fa.dk

Vandbiller & guldsmede

Palle Jørum

Åløkken 11, 5250 Odense SV
65 96 08 68.
(e): joerum@galnet.dk

Biller

Ole Karsholt

Zoologisk Museum, Universitetsparken
15, 2100 Kbh. Ø.
(a): 35 32 11 11.
(e): okarsholt@zmuc.ku.dk

Sommerfugle

Kristian Knudsen *

Vestre Skovvej 11, 9574 Bælum
98 33 71 90
(e): krknu@daks.dk

Sommerfugle

Tom Nygaard Kristensen *

Lykkensdalsvej 93, 8220 Brabrand
86 26 35 15 (m): 40 35 98 50
(e): tomnk@stofanet.dk

Sommerfugle & faunistik foto

Ole Martin

Glentevej 8, 3390 Hundested
44 98 92 46 (a): 35 32 11 02
(e)(a): oomartin@zmuc.ku.dk
(e): oomartin@tele2adsl.dk

Trælevende biller

Fortsætter på næste side

Fortsat fra forrige side:

Per Stadel Nielsen

Skovskellet 35 A, 2840 Holte
45 80 07 45, (f): 45 80 74 55
(e): arion@mail.dk

*Storsommerfugle,
biologi & økologi*

Preben Nielsen

Østergade 2, 5300 Kerteminde
65 32 52 88 (m): 26 24 52 88
(e): brpn@post12.tele.dk

*Sommerfugle, biologi,
økologi, naturpleje*

Torben Lykke Rasmussen *

Grønløkken 9,
Grønløkke, 5400 Bogense
64 81 37 42

sommerfugle

Hans Peter Ravn

Pergolavej 5, 2830 Virum
45 85 06 96 (a): 35 28 16 63
(m): 40 43 18 63 (e)(a): hpr@kvl.dk
(e): hpr@tiscali.dk

Anvendt entomologi

Peter Rostgaard

Ved Skoven 13, 3200 Helsingø
(m): 28 61 10 68
(e): peter.rostgaard@biology.au.dk

Sommerfugles økologi

Jan Boe Runge *

Sneglehatten 90, 5220 Odense SØ
66 15 50 41 (m): 30 56 07 78
(e): runge.sneglehatten@tele2adsl.dk

Biller

Thomas J. Simonsen

Viborggade 20, 4.th. 2100 Kbh. Ø
35 26 05 59 (m): 20 23 58 51
(e): tjsimonsen@zmuc.ku.dk

*Dagsommerfugle, guldsmede,
græshopper, systematik & zoogeografi*

Uffe Terndrup

Skæring Parkvej 8 8250 Egaa
86 75 05 75 (m): 28 59 15 03
(e): uffe@euconsult.dk

*Sommerfugle &
svirrefluers økologi*

Søren Tolsgaard

Naturhistorisk Museum, Bygning
210, Universitetsparken
8000 Århus (a): 89 33 37 48
(e): tols@ofir.dk

Tæger, biller, svirreflugt

Flemming Vilhelmsen *

Søndervigvej 29, 2720 Vanløse
38 74 97 45
(e): flemming.vilhelmsen@siemens.dk

Sommerfugle

Peter Wiberg-Larsen

Elverødvej 33, 5462 Morud
65 96 40 43 (a): 65 56 18 41
(f)(a): 65 56 15 05
(e): pwl@anv.fyns-amt.dk

Vårfluer & ferskvandsfauna